

PREOTULU ROMANU.

DIUARIU BASERICESCU

SCOLASTICU si LITERARIU.

*Buzele preotului voru pazi sciinti'a si lege voru
cerca din gur'a lui. Malachi'a c. II. v. 7.*

Nr. IV.

1. APRILIE.

An. XII. 1886.

Cunoscintie din Dreptulu canonicu.

9. Diferinti'a confesiuniloru si diferitele beserici.

Christosu cá institutiune fundata pre revelatiune si pre credinti'a mantuirei prein dinsulu — a intemeiatu si a potutu intemeia numai un'a beserica adeverata,¹⁾ cá-ci pre cum unulu este D.-dieu adeveratu, unulu Christosu cá capu alu besericei, unulu adeverulu revelatiunei facute prin dinsulu, asia si beserica, care este corpulu lui Christosu nu mai un'a póte fi adeverata, si acést'a, care conserva si propaga religiunea cea adeverata. Dar' fiendu cá in decursulu vécuriloru s'a frántu unitatea credintiei si acum — cá si in decursulu seculiloru unii persistu in desbinare — si nu toti ómenii se unescu in conceptele revelatiunei²⁾ si in invetiatur'a dedusa din acestea, diferenti'a conceptelor si alterarea invetiaturei deduse din diferenti'a loru, a adusu cu sene in decursulu desvoltarei istorice, cá pre langa religiunea cea adeverata se se ivésca diferite confesiuni si spre propagarea si conservarea loru si diferite societati morali esistandu sub numele de beserici.

In cátu acestea si-au eluptatu un'a esistentia separata de beserica universale si-si manifesta subsistenti'a sa in mesur'a, in care suntu recunoscute cá societati religiose prin

¹⁾ Confer. §, 5, cu conc. prov. l. c. ²⁾ Concil. prov. l. c. Compendiu de drept. can. Andr. B. Siaguna. Săbiiu 1868. §. 6.

diferitele legi si constitutiuni partiali si locali, — ele inca pretindu — ce e dreptu — numirea de beserica, ci cá la atari dupa principiile besericei universale si ale adevverului eternu — neci candu nu li s'a potutu acordá acestu dreptu, cáci pre cum adevverulu numai unulu, si religiunea adevverata un'a, prin urmare si beserica adevverata numai un'a si ace'a póte se fía, care predica adevverulu si conserva religiunea adevverata, chiar' asia de puçinu se póte reduce origiunea acelor'a la Christosu si la apostolii lui; din aceste cause lipsindu-le universalitatea diferindu in conceptele revelatiunei si abatendu-se mai multu ori mai puçinu de la unitatea invetiaturei independenti'a si-au perdutu-o, si libertatea de care are se se bucore beseric'a adevverata li s'a restrínsu prin diferite dispusetiuni omenesci partiali si locali.

10. In corpulu besericei se desvólta unu organismu sociale, care produce diferite referintie.

Beseric'a in conformitate cu cele díse este institutiune religiósá, in care se conserva si propaga cunoscinti'a lui D.-diu celui adevveratu si se prestéza cultu corespundiatoriu la acest'a; si fiendu fundata pentru ómeni are si chiamarea si misiunea de a stêrní in ómeni si a latí credinti'a si a propagá religiunea cuprinsa in revelatiunea domnedieéscá, si prin aceste de ai conduce pre ómeni la destinatiunea supr'a pamenténa — continuandu in dinsii opulu mantuirei prin credintia in Isusu Christosu, impartasírea santeloru sacrameinte si a invetiaturei lui Christosu¹⁾; pentru ajungerea acestui scopu de a conduce pre ómeni la perfectiune contenua si prin asta la fericire are se fía provediuta si cu midilócele necesarie; cu acestea midiulóce pasiesce ea in lume cá institutiune visibile²⁾; prin esistenti'a ei cá atare invesce forma juridica seau de dreptu, ci fiendu cá omulu, cá fientia ratiunale — cu sufletu, — pre langa alte insusíri date lui de la D.-diu, are si vointia libera — spre a castigá valórea acestei vointie libere, are opu si in lumea

¹⁾ Conc. prov. I. T. I. c. IV. ²⁾ Conc. prov. I. T. II. c. I.

materiale de unu anumitu cercu de activitate, între margi-
nile carui'a se páta lucrá liberu, deorace vointi'a si liberta-
tea interna numai prin esistenti'a libertatii esterne se póte
deplinu desvoltá.

Ci dupace omulu de la natura e indrumatu la viéti'a
sociale,¹⁾ si în desvoltarea libertatii sale esterne nu-si póte
desvoltá activitatea si actiunile sale fora de a veni in atin-
gere cu activitatea celoru asemenea siesi, — cá totusi prin
coatingerea acést'a neincungiurabile neci desvoltarea activi-
tatii esterne daru neci convietuirea soçiale in rezultatulu
seu finale, se nu se nemicésca — in viéti'a soçiale suntu
prescise anumite margini, între cari desvoltandu-se activi-
tatea se prescrie si mesur'a libertatii si se statorescu si
referintiele membriloru din societate sustienendu ordenele
esternu si midilocindu prin acesta asigurarea si ajungerea
scopului vietii omenesci.

Spre ajungerea scopului se recere conclucrarea toturoru
membriloru cu conformitatea vietiei si dupa principiile so-
cietatii, de aci are se se desvólte si in corpulu besericei
unu organismu sociale, si prin midilócele, ce stau besericei
la dispusetiune pentru implenirea misiunei sale, se produca
si se statorésca in viéti'a si in averea besericei diferite re-
ferentie si conditiuni, atátu între membrii besericei cá atari,
cátu si façia cu statulu si alte institutiuni. Prin producerea
si statorirea acestor'a beseric'a invesece forma juridica seau
de dreptu, si acést'a norméza in tóte direptiunile referin-
tiele ei. Referintiele acestea se normeza asia dara prin con-
formitatea actiuniloru esterne a membriloru besericei, si
normarile actiuniloru se dîcu legi, alu caroru auctoru este
seau fundatoriulu, seau superioritatea societatii, éra cuprin-
sulu normeloru constitue dreptulu besericei — seau dreptulu
eclesiasticu; — inainte de alu defíní strínsu, pre acést'a
avemu de a insemná diferitele insemnari ale dreptului.

(Va urmá.)



¹⁾ Conf. §. 1.

Gradurile Hierarchiei Ecclesiastice

séu

insemnatatea Ritului Conferirii Lectoratului, Subdiaconatului si Diaconatului.

Hierarchi'a Bisericeasca. Partea II.

11. „Rônduél'a carea se face la chirotoni'a¹⁾ Cetetiului si Cantaretiului.“

Rônduél'a acést'a suna ast'felu:

Se aduce²⁾ la Archiereu³⁾ unulu cá acel'a si de e mireanu,⁴⁾ in obicinuit'a haina cu capulu golu, — éra de e calugaru, imbracatu cu mintia, si-lu binecuvênta de trei ori Archiereulu⁵⁾ pre capu si-lu tunde in chipulu crucei⁶⁾ dîcîndu: In numele Tatalui si alu Fîiului si alu santului Spiritu⁷⁾ respundiendu la fiesce-care chiamare cei de façia: Aminu⁸⁾

Dupa aceea dela órecarele in chipulu clericului se tunde deseversitu,⁹⁾ si asia éra si se aduce la Archiereu, care luandu felonulu clericescu 'lu imbraca¹⁰⁾ si insemnandu-lu pre capu de trei ori, pune pre elu man'a¹¹⁾ si se róga asia: „Dómne Domnedieule atotu tienutoriule¹²⁾ alege pre sierbulu teu acést'a, si-lu santiesce pre elu, si i-dà lui cá cugetarea si cetirea Domnedieesciloru t'ale cuvente cu tóta intieptiunea si intielegerea se-o plínésca, pazindu-lu pre elu in viétia nevinovata. Cu darulu si cu indurarile si cu iubirea de ómeni a unui'a nascutu Fîiului teu, cu carele bine esci cuventatu, cu preasantulu si bunulu si de viétia facatoriulu Spiritulu teu, acum si pururea si in vecii veciloru. „Aminu.“

Si dupa eschiamatiune se dà Cetetiului cartea, Apostolulu¹³⁾ si puçinu cetindu, ia dela Archiereu pace.¹⁴⁾

Éra de este Cantaretiu¹⁵⁾ dîce din psaltire prochimenulu. Éra de suntu mai multi, carii se chirotonescu de odata si se dîce rogatiunea inmultiendu-se, inse cuvine-se a scí, cá de nu este liturgia, dîce Archiereulu: Binecuvéntata este s. c. l. si cantamu: Imperate cerescu, sante Domnedieule. — Preasanta Treime, — Tatalu nostru, — cá a t'a este imperati'a, si dîcemu Tropariale dîlei. Apoi se face rônduél'a cum s'a scrisu.

11. Ordo fieri solitus in ordinatione Lectoris et cantoris.

Offertur ejusmodi ordinandus Pontifici, si saecularis quidem est, in solita veste, et capite nudato; si vero monachus Mandia indutus. Et a Pontifice ter in capite signatur; et in crucis formam tondetur ab eo dicente:

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ad uniuscujusque personae invocationem adstantibus succlamantibus: Amen.

Mox ex integro in clerici formam ab aliquo tondetur. Atque ita rursus Pontifici offertur qui tunica accepta eum induit; et usque tertio caput ejus signans, manu illi imposita, sic praecatur:

„Domine Deus omnipotens, elige servum tuum hunc, et eum sanctifica, et cum omni sapientia et intellectu divinorum verborum tuorum meditationem et lectionem obire concede, in inculcata conversatione custodiens illum. Misericordia et miserationibus et humanitate unigeniti Filii tui, cum quo benedictus es cum sanctissimo et bono et vivifico tuo Spiritu: nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.“

Et post exclamationem codex apostolicus lectori traditur. Qui modicum perlegens pacem a pontifice accipit.

Si vero cantor ordinetur: propositum e Psalterio dicit. Et si plures simul lectores ordinentur, oratio in plurali pro eis recitatur. Sciendum quod quando missa non celebratur, benedictionem praemitit pontifex, et canitur: Rex coelestis, — Ter sanctus, — Sanctissima Trinitas, Pater noster, Quia tuum est, et modulum diei dicimus. Mox vero officium ut praescriptum est, peragitur.

Nota 1. Tecstulu romanescu alu rândueli descriu din Archiepiscopionulu tîlcuitu pre limb'a romanésca din limb'a elinésca. “ Blasiu 1777. — Éra textulu latiau dupa Euchologiulu edatu respective explicatu de Jacobu Goar edit. Venetiis 1730 sub numirea „Euchologion sive Rituale Graecorum.“

Nota 2. Intru explicarea insemnataei ceremonieloru sacre ale hirotonirei, se va urmá metodulu acceptatu de catra Goar. Anume: cà la anumite cuvinte din rânduéla se face insemnare cu numeri, si amesuratu acelei insemnari se urmédia si cu explicare.

12. Chirotoni'a. ¹⁾

Susceperea in ordulu si numerulu persóneloru santîte se intempla prin o actiune consacratória, santítória, carea dupa cnventulu grecescu se numesce „chirotonia.“

Cuventulu acest'a dupa etymologi'a s'a însémna estinderea si impunerea maniloru.

Intrebuintiarea impunerei maniloru o aflamu si la Mantuitoriulu nostru Isusu Christosu.

Scimu cà Densulu si-a pusu manile s'ale preste pruncii cei nevinovati adusi la Elu, caror'a li-a datu binecuventarea s'a domnedieésca. — Totu prin intrepunerea impunerei maniloru nu odata a impartîtu morbosiloru insanatosiare.

Esemplulu Mantuitoriului l'a urmatu si ss. Apostoli, carii prin impunerea maniloru impartu darulu Spiritului celui santu. — Asia de exemplu: dupa botezulu celoru intorsi la Christosu in Samari'a ss. Apostoli Petru si Joanu prin impunerea maniloru impartu darulu Spiritului santu (Fapt. Ap. VIII. 17.), prin impunerea maniloru vindeca pre morbosii si constitue ministrii altariului. (Fapt. Ap. XIII, 3, — XIV, 22.) S. Apostolu Paulu demanda lui Timoteu, cà prin impunerea maniloru se constitue preoti. (I. Tim. IV, 14; — V, 22; II. Tim. I, 6.)

Amesuratu acestoru esemple mantuitórie, s. baserica cu pietate a susceputu acésta actiune a impunerei mâniloru intru aplicarea, respective administrarea daruriloru mantuirei, asia càtu mai cà nu este neci unu Sacramentu, neci o functiune sacra, la carea se nu occure acésta ceremonia.

Asia: in s. botezu, susceperea intre cei chiamati la tain'a crestinatatei se intempla prin impunerea maniloru — deslegarea pecatosului in scaunulu marturisirii se face prin impunerea maniloru, — totu ace'a impunere se folosesce in conferirea sacramentului s. maslu si in cele mai multe sacramentalía.

Cu deosebire inse se aplicá actiunea sacra simbolica a impunerei maniloru in conferirea s. ordu, unde parte spre intipuirea simbolica, parte spre insemnarea impartasirii faptice a darului si a puterii sacre, prin impunerea maniloru

archieresci se conferesce darulu si caracterulu nedelebilu alu servirei la altariulu Domnului.

Actiunea acést'a esterna a impunerei maniloru asia de stensu e legata de puterea sacramentală, in càtu in baseric'a orientala, dela ace'a s'a datu numire chiar' si sacramentulu ordului. Pentru ace'a preabine se dice si in Sinodulu Coloniensu (1535) că „impunerea maniloru este usi'a, prin carea intra cei ce se inaintéza spre guvernarea basericeloru.“¹⁾

Din acésta cauza dupace ceremoni'a impunerei maniloru obvine la mai multe functiuni sacre, si asia in óresi care-va modu relativu ace'a impunere inca s'ar' poté numí „chirotonia:“ pre langa tóte aceste, numirea acést'a „chirotonia“ in modu specialu se atribue numai Sacramentulu ordului. — Si pre cum am amentitu si mai susu caus'a acesteia, pentru-că in acestu sacramentu prin impunerea maniloru se dà celoru alesi de Domnulu nu numai gratia sacramentală, ci deodata si o demnitate si putere spirituală specială preste corpulu adevératu si misticu alu Domnului nostru Isusu Christosu.²⁾

13. Insemnatatea presentarei (aducerei) celui ce se ordinéza de Lectoru.

2) Se aduce.

Celu chiamatu si alesu de càtra Domnedieu, cá o jertfa se suscepe in numerulu celoru aplicati spre servirea Domnului, pentru-că cu adevératu celu ce imbraçiosiedia cariera preotiesca, acel'a nu numai că se dedica si se santiesce pre sene spre sórtea si mostenirea Domnului, — ci dintru inceputulu susceperei officiului celui sacru, pâna la capetulu vietiei s'ale, — intrég'a s'a viétia are se fia cá o jertfa viua offerita Domnului spre preamarirea numelui Lui.

Si in acestu intielesu este a se luá espresiunea cea pregnantă a ronduelei „se aduce“ „offertur.“

¹⁾ Impositio manuum est ostium, per quod intrant, qui ecclesiarum gubernaculis admoventur.“ Summa conciliorum M. Ludovici Bail. Patavii 1723. T. II p. 458) ²⁾ Goar o. c. pag. 197. — Cfr. Can. 5. Syn. Calced. — Trull. c. 33. Nicenu II. c. 14.

Dar' că se potemu întielege mai luminatu insemnatatea mai chiara a aducerei, respective a presentarei celui ce se dedica sortiei Domnului; — fia aci amintitu modulu aducerei ori alu offeririi Clericului, ori alu celui ce voiesce se primésca gradulu hierarchicu alu Lectoratului.

Celu ce vré se se ordinez de Lectoru, mai ântâiu de catra unu diaconu se aduce inaintea usieloru imperatesci afora de altariu (Tribunalu). Aci se întorce cu façi'a catra apusu, respective catra Archiereu, carele siede in scaunulu archierescu asediatu pre amvonulu din midiloculu basericei (adeca intre nايا si Presbiteriu).

Apoi face 2 metanie,*) — de aci saruta omoforiulu si supragenunchiariulu archierescu,**) éra dupa ace'a éراسي face un'a a 3-a metanie.

Comparandu acum'a acestu modu alu aducerei observatu preste totu la ordinarea de Lectoru, cu prescisu generalu alu Archieraticonului, (se aduce), — se cunósce că aducerea, respective presentarea din cestiune e impreunata cu unele ceremonie cá: facerea metanieloru si sarutarea ornateloru archieresci.

Se vedemu dreptu ace'a insemnatatea acestoru ceremonie întregitórie, — care desí nu suntu suscepte in Archieraticonu, — vomu díce totusi că acele nu suntu straine de ritulu basericei nóstre. — Pentru-cà:

a) despre o atare ingenunchiare se face amintíre in rînduel'a hirotonirei reproducua in codicele allatianu, unde adeca se prescise: „Celu ce se ordinéza, de catra Archidiaconu se presentéza, si acel'a ingenunchiandu inaintea Archiereului etc.“¹⁾

b) de asemene se face amintíre de atare prosternere si la Hermann Joseph. Schmitt, carele descriendu ceremoniele chirotonirei Lectorelui in baseric'a rusésca, díce: „Celu ce

*) humi prostratio=inchinatiune profunda pâna la pamentu.

***) cându adeca e imbracatu Archiereulu pentru celebrarea s. liturgie.

1) Praesentat Archidiaconus ordinandum: et eo coram Pontifice genu incurvante etc. (Goar. l. c. pag. 196.)

se ordinéza, fiindu întorsu cu façi'a catra altariu, face 3 metanie, — dupa ace'a se întorce catra Archiereu, si inaintea acestui'a érase face 3 metanie.¹⁾

Dara afora de acestea, inchinatiunile susu commemorate î-si au insemnătate accomodata actului chirotonirei.

Anume: Celu ce se ordinéza, prin inchinatiunile numite voiesce se descopere nu numai reverinti'a s'a façi'a de Archiereu prin midilocirea carui'a primesce darulu si puterea spirituala spre implinirea oficiului sacru; ci mai multu doresce a dá espresiune umilintiei si supunerei s'ale că va stá gat'a a implini atâtu oficiulu sacru dênsului conferitu, câtu si mandatele archieresci. — Prin inchinatiunile din cestiune ordinandulu tâlcuiesce ace'a dispusetiune a animei s'ale, că dênsulu semtiêndu chiamare in sufletulu seu la statulu clericalu, cu umilintia urméza acelei chiamari că a unei lucrari a darului Spiritului santu, — si ast'felu cu supunere si voia determinata intra in numerulu Clerului si alege sôrtea Domnului.

Insemnătatea acést'a a metaniiloru se intaresce si prin celalaltu actu simbolicu adeca prin „sarutarea ornateloru archieresci.“ — Pentru-că „omoforulu“ de o parte intipuesce grigi'a si iubirea pastorală pentru întórcerea celoru rătăciti, — éra de alta parte acelu ornatu este simbolulu supunerei sub man'a Domnului, si alu implinirei promte a voiei Domnului.

Éra „Supragenunchiariulu“ intipuesce invingerea mortiei, nemorirea sufletului, tari'a darului demnedieescu si sâbi'a Spiritului santu contr'a inamicului credintiei.²⁾

Dreptu ace'a, cându celu ordinandu de Lectoru respective de Clericu dupa facerea inchinatiuniloru saruta supranumitele ornate archieresci, prin acést'a doresce a insemná si dechiará, că: cu iubire si cu umilintia îm-

¹⁾ Wo er gegen den Altar sieht, und drei Verbeugungen machet. Sodan wendet er sich gegen den Bischof, und machet ihm drei Verbeugungen. — „Die morgenländische — griechisch-russische Kirche“ Mainz 1826 pag. 190. ²⁾ Cfr. Sym. Thess. „de templo et missa“ la Goar. o. c. pag. 184.

bratiosédia statulu celu inaltu, care s'a asediatu pentru grigi'a, mantuirea si reinnoirea sufleteloru, — cà cu alipire se va supune la chiamarea santa de a portá sarcin'a crucei si a evangheliei lui Christosu, si cà cu arm'a credintiei va lucrá pentru mantuirea eterna a sufleteloru credintiosiloru cei ce dênsului se voru concrede.

Cátu de minunata allusiune se face la officiulu, statulu si detorinti'a cea sublima a Clerului de locu la inceputulu, la ininitiarea in statulu hierarchicu! — Nemic'a e mai folositoriu si mai salutaru, decâtu celu ce prin imbratiosierea statului preotiescu î-si alege sôrtea Domnului: se mediteze, se-si puna inaintea sufletului insemnatarea cea frumósa a ceremonieloru offerirei s'ale spre servitiulu Domnului.

14. Ministrulu si subiectulu gradului hierarchicu alu Lectoratului.

3) „Se aduce la Archiereu unulu cá acel'a, si de emireanu“ s. c. 1.

In rônduel'a chirotonirei, dupa insemnarea aducerei celui ce se chirotonesce, — spre desemnarea ministrului ordinariu alu conferirei Lectoratului se pune persón'a acelu Ministru adeca a Archiereului.

Cumcà ministru ordinariu alu chirotonirei Lectorului in baseric'a nóstra orientala e sênguru Archiereulu se cunósce din can. 2-le apostolicu,¹⁾ si din can. alu 14-le alu Synod. Nicenu II-le.²⁾

Pre lángha tóte aceste nu se póte negá cà si in baseric'a nóstra existe óresi-carev'a delegare façia de chirotonirea Lectorelui. — Pentru-cà conferindu canónele mai 'nainte citate cu canonulu 10-le alu synodului din Antiochi'a (340), precum si têlculu aceluor canóne s'ar' vedea, cà egumenulu monastirei si protopopulu (chorepiscopulu) inca ar' avé putere a chirotoní Lectori.

E de insemnatu inse, cà numai acelu egumenu are putere de a chirotoní, care „chirotoni'a a luatu dela episcopu,“

¹⁾ „Presbyter ab uno Episcopo ordinetur et Diaconus et reliqui clerici.“ ²⁾ Neme se nu cetésca de pre amvonu de nu va fi chirotonitu de episcopu.

si nu in totu loculu, ci „numai in monastirea s'a.“ (Can. 14 Synod. Nicenu II).

Adeca numai acei egumeni potu chirotoní Lectori, carii fiindu „preoti“ au luatu dela episcopu, egumeni'a monastirei cu chirotoni'a, séu carii suntu in modulu acest'a esempti dela jurisdictiunea episcopului. — Pre atari egumeni Goar. inumesce „Archimandriti,“ superiori pentru totu-de-a-un'a, éra nu alesi pre tempu anumitu.

Éra încátu se tiene de protopopi (chorepiscopi) cá ministri acestei trepte hierarchice, din conferirea canneloru celoru dóue sínóde se va cunósce, cà acei'a nu suntu protopopii nostrii de adi, ci „Episcopii de pre sate“ cu facultati cu multu mai estinse, de câtu protopopii nostrii. — Façia de acesti Episcopii de pre sate obsérva Goar (p. 200) cà acesti'a numai in absentia episcopului si cu puterea delegata dela acest'a potu chirotoní Lectori, neci cându inse in presenti'a aceluia.¹⁾

Dupa desemnarea ministrului in rânduél'a chirotoniei se numesce si „subiectulu“ si cualitatea aceluia.

Celu ce se ordinéza de Lectoru, aceluia trebuie se fia „mireanu“ adeca de genulu barbatescu botezatu si in legatur'a gratiei. — Barbatu trebuie se fia, càci la primirea orduriloru sacre nu se admitu mueri, caror'a s. Paulu prescriendu, cà cum au se se pórté in baserica, díce: „muerile vóstre se taca in baserica, cà nu li-se iérta loru a grai, c se fia plecate, precumu si legea díce.“²⁾

Deóre-ce inse a vorbí in baserica atât'a insémna câtu: a vestí si invetiá cuventulu lui Domnedieu, éra ordurile hierarchice au fostu impreunate cu acele orduri, urméza cà muerile nu potu fi subiectulu trepteloru hierarchice.

Ací dorimu a insemná cà spre primirea démna a orduriloru sacre, dupa mandatulu s. Paulu³⁾, atâtu subiectulu câtu si ministrulu trebuie se fia in statulu gratiei, adeca se aiba intregitate si viétia fora macula.

(Va urmá.)



J. Borosiu.

¹⁾ Van-Espen „Jus eccl. universum“ Venetiis 1769 Tom. VII pag. 218. 219. ²⁾ I. Cor. XIV, 34—35. ³⁾ I. Tim III, 2—9; Titu I, 7—9.

Uniunea basericésca a Romaniloru cu calvinii in secele XVI—XVII.

— *Dupa Istori'a Romaniloru transilvani ms. de Petru Bod.* —
(Urzare din an. tr.)

Guberniului reg. aretase episcopulu, clerulu si poporulu rom. unitu in 1735 numai punctele derogatorie prerogative-loru si privilegiiloru sale basericesci; inse aceiasi petenti la diet'a tienuta in 1736 la Sabiiu se presentara cu o suma enorme de gravamine, deducundu din ele urmatoarele postulate:

1. In tote posesiunile se fia admisi atati preuti, cati voru afla de lipsa pentru exact'a celebrare a cultulu divin arciereii; nice se se mai faca provocare la resolutiunea din 1699, abrogata prin diplom'a ce i-a urmatu.

2. Toti preutii de ritulu grecu din Transilvani'a se ste sub jurisdictiunea episcopulu unitu, era nu sub episcopi esterni si neuniti. In districtulu Halmagiului adeca, cumu si pre marginile Banatului, Munteniei scl. popii, precumu adnotedia P. Bod, intretienea usioru relatiuni cu episcopii neuniti.

3. Personele eclesiastice unite fora a se recerca episcopulu seu numai din simplu prepusu se nu se incarceredie, la forulu seculariu se nu se citedie, se nu se pedepsesca si damnifice in familiile si bunurile lor, ci se fia urmariti la forulu competente.

4. Parochiloru se li se asemnedie portiuni canonice, era pana atunci pamenturile preutiloru, cascigate prin cumperare au prin succesiune, au prin ipoteka, se se considere ca basericesci si se fia scutite, ca si pana acumu; fiii de preuti si ai altoru seculari se nu se oprasca de la scola, si cei de sub potestatea parintiésca se nu fia prinsii.

5. Pamenturile eclesiastice, ocupate de domnii pamentesci fora nici unu procesu, se se restituésca basericeiloru si pretensiunile in contr'a basericeiloru si basericaniloru veri-cine se le solícite pre calea legei in forulu competente.

6. Cei citati inaintea forulu basericescu, chiaru iobagi se fia, se nu se oprasca de a se infaçiosia, era cei ce

din reutatea lor nu comparu, se se estradé spre pedepsire; căci prin asemenea despretuire a autoritatii eclesiastice se impintena la mai multe fóra de legi.

7. Onorarie, tacse sí alte contributiuni oprite prin diplom'a leopoldina se nu se céra dela preutii uniti; acesti-a se nu fia misícati din locu, beneficiu au parochia, sí in loculu lor se nu se substitue schismatici; de decime, incortelari si vec-turàri se fia scutiti.

8. Mai alesu Romanii uniti din fundulu regiu se nu se eschida cu forti'a dela paduri, ape, munti sí alte teritórie folosite din vechime; se nu se oprésca de la ocupatiuni in-dustriaria, sí se nu se faca necapaci de a suportá sárcinele.

9. Innouiri pana acilea nepractisate se nu se admita, sí preutii daunati afóra de calea procesului legale, in dis-trictulu Fagarasiului cá sí pre aiurea, se se restituésca in drepturile lor, demandandu-se seriosu, cá asemeni lucruri se nu se mai intemple.

10. Romanii se dé decimele sí celelalte competintie preutiloru sei, nu preutiloru straini, sí in serbatori se nu se silésca la lucru prin ómeni de alta religiune. Bod insémna, cá popii rom. abusá de ignoranti'a filoru sei sufletesci, anunciandu serbatori dese si pedepsindu pre cei ce lucrá in ele, dara iertandu a lucrá pe sém'a lor — a popiloru.

11. Nice unu seculariu se nu se mestece in cauzele sí jurisdicțiunea episcopale, sí brachiulu contr'a neunitiloru cari se intrudu, se se dé unitiloru.

12. Candu unitii voru fí acusatí séu altcumu in alte afaceri invaluiti, se nu se decida nemic'a despre ei mai inainte de a fí ascultati. — Tóte aceste cuprindiendu-se in diplom'a leopoldina, cést'a se se observe de toti in tóte clau-sulele sí in toti articlii sei.

Comisiunea esmisa cá se examine gravaminele Roma-niloru, postulatele lor se le aduca in consunantia cu legile provinciei sí despre tóte se reportedie Majestatei sale, fece unu operatu mai lungu, a carui substantia Bod ni-o dà in urmatóriele:

1. Comisiunea opinédia, cà nu e contr'a ecuitatei sí dreptatei, cá popii uniti se fia scutiti de vame, numai se se reduca la unu numeru certu sí moderatu, precumu suntu sí nobilii.

2. Se fia scutiti sí de decime despre pamenturile ecle-siastice in sensulu diplomei; numai-cátu nu e constatat, cà aru fí avendu atari pamenturi basericesci; éra ratiunea sí bazea decimeloru e multipla. Antâiu: popii cultiva agri de ai nobililoru; deci e cuvientiosu, cá despre acesti-a se sol-vésca decimele sí alalte competintie; asiá face sí unu nobilu, care tiene sí cultiva pamenturi de ale altui nobilu; deci mai mare libertate nu potu pretinde neci popii. A dóu'a: de-cime se ieau despre locurile fiscali aternatórie imediatu dela liber'a dispusetiune a principelui; acest'a póte drept'acea luá decimele au a le iertá ori popiloru ori altor'a. A trei-a: une fiscalitáti suntu conferite unoru persóne binemeritate, asiá-numitiloru donatori, cari cá atari in privinti'a toturoru proventeloru sí decimeloru stáu sub liber'a dispusetiune a domniloru terestri. A patr'a: unele bunuri fiscali cu respectu la decimele culegunde despre ele suntu date in arenda cu-taroru domni de pamentu. A cincea: suntu decime arenda-titie date sí unoru consiliari guberniali, assesori la tabl'a reg. sí altoru oficiali de frunte, cari câtu tempu se afla in oficiele loru, in puterea pracsei invecchite cu totu dreptulu folosescu decimele loru arendatitie. A siesea: in fundulu regiu culegu decime cei ce au dreptu la acést'a in puterea privilegieloru sí concessiunaliloru.—Din tóte acestea e lucru lamuritu, cà ar' fí fóradelege, cá cineva se se inavutiésca cu daun'a sí nedreptatírea altui-a; deci popii rom. nu potu nice insii retiené nice de la credintiosii loru primí decimele, ce dupa lege se cuvinu altor'a.

3. Incátu pentru numerulu popiloru, e cu svatu a in-togmí lucrulu asiá, cá nice din caus'a puçinetatei popiloru cultulu divin se incete in basericele unite, nice din caus'a multímei popiloru scutiti plebea mésera se se ingreunedie, si beneficiile locurilor se le traga gratis nesce ómeni, cari nu sierbescu nici lui Ddieu, nice regelui, nice turmei. Deci

urmedie unitii dătin'a bisericeii catolice sî a altor'a, unde nu e neindatinatu ace'a cã nefiindu de ajunsu preutii pentru tôte bisericele, bisericele filiali se ducu la matre sî matrea la filie cã se asiste la cultulu divinuu. In modulu acest'a nice numerulu popiloru nu va fî prea micu, nice cultulu divinuu pentru puçinetatea popiloru nu va incetã, sî plebea, care in serbatori nu e de a se lipsí de mangaiarea spiretuale, va poté mai comoduu asistã la cele ddieesci, éra in dfile de lucru, in cari nu s'a indatinatu a merge la biserica, nu va fî ingreunata cu nesce ómeni inutili.

4. Cã óre unitii se se adnumere imediatu statului catolicu, séu se fie considerati cã alti fi ai patriei? in acestu respectu nu se aréta vre o dificultate mare; càci Români de conditiune plebeia se tienu realminte sî personalminte de jurisdictiunea domniloru sei, pre alu caroru teritoriu au locuri. Romanii nobili se indruma realminte la jurisdictiunea domniloru terestri, personalminte la acele comitate, in cari posedu pamenturi; éra decumva posedu de aceste in scaunele sasesci, au se se tienu de comitatulu, la carele-su indrumati atari scaune sacsonicali.

Ast'a parerea comisiunei.—Deórace inse episcopulu Fagarasiului decimele pre sém'a clerului seu le-a solicitatu cã respłata a labórei, staturile sî ordinile consentîra, cã dupa norm'a lecticalieloru, din cari traesce in multe locuri sî clerulu r.-cat. transilvanu, clerulu romanu inca se póta percepe atari lecticalie, dara remanendu neatinsu dreptulu domniloru de pamentu sî alu intregu statului privilegiatu Episcopulu acceptãndu acést'a incãtu pentru secuime, dara pentru comitate sî fundulu regiu pretindiendu altu modu de subsistintia pre sém'a clerului seu (fiindu cã, cum insémna Bod, in secuime nu se dà decima, ci credintiosii platescu capetie preutiloru sei, éra in comitate sî sasime predicatorii augustani sî helvetici percepu decime atãtu dela credintiosii loru cãtu sî dela ori-cine cultiva pamentu), sî guberniulu inca solicitandu din parte-si unu ulterioriu respunsu in acésta materia, staturile sî ordinile respundu, cã

Vedu, cumu că curtea imp. după pré cunoscut'a s'a clementia ar' vré bucuros se satisfaca postulantiloru episcopu sî cleru romanu, dara fóra vatemarea dreptului altui-a, sî de acea, conforme parerei comisiunei, postulatele se retramisera staturiloru spre a-si dá sî aceste respunsulu. Staturile aru sî fi gat'a a-si implení acésta detorintia omagiale, daca, preste aseptarea staturiloru, gravitatea postulatelor nu le-aru împiedecá intru acést'a. Cáci episcopulu cu clerulu seu cere dela staturu lucruri de acele, ce nice dela mosi-stramosii loru n'a cerutu vreodata nimene, nice dela urmasii loru n'ar' poté cineva cere: lucruri cu totulu contrarie legiloru patriei; lucruri, ce deróga celoru mai vechie privilegie regesci sî principesci; lucruri, ce prejudeca sanctiuniloru pragmatice intarite de insusi domnitoriulu actuale; lucruri, ce restórna cu totulu drepturile sî libertátile posiediute pana acumu in modu paciuitu de cele trei natiuni; lucruri ce facu sil'a cea mai mare nobilitátii sî prerogativei nobilitari, carea o observa sântu; lucruri ce atátu in cele religióse, câtu sî in cele politice sî economice derápena de faptu tóta sistem'a provinciale pana acumu in buna ordine conservata; in fine lucruri, ce nice clerului, nice poporului rom. după pré cunoscutele lui calitáti (indoles) nu-i competu niciodata. A respunde acestoru ne mai audíte sî pré momentóse postulate ale episcopului referitóre la o materia din cele mai importanti, sî ânca din diet'a presinte sî óresícumu „stante pede,” staturiloru nu li-se pare lucru iertatu; ci voru se se svatuésca cu ai loru, mai inainte de a cede gratis drepturile loru câstigate cu sângele strabuniloru loru dlui episcopu sî Romaniloru lui. Pe urma desî staturile, din celu mai próspetu decretu imp. vediendu, că episcopulu le-a innegritu la curtea imp. cu cele mai defaimatórie denunciári sî le-a inculpatu cu nedreptatíri, violentie, nelegalitati sî damnificári facute lui sî clerului seu, aru poté se procéda pre calea stricta a dreptului: totusi drepturile sî legile patriei le facu bagatórie de séma, că, pentru salvarea stimei loru sdruncinate la curte, se nu intre nice acumu nice pre venitoriu in meritulu lucrului, pana candu episcopulu nu va

documentá imputările injurióse, au nu va dá satisfactiune cuvenientiósa staturiloru.

In fine Carolu VI. fipsà resiedinti'a episcopului rom. la Blasiu, unde in 1736 se edificá monastire splendida, cá in un'a parte a ei se locuésca episcopulu, intr'alt'a calugherii basiliti, facundu in 1738 fundatiune pentru 12 basiliti sí 10 alumni.

Episcopulu rom. unitu nu incetá nice in anii urmatori de a urgentá impleñirea postulatelu. Astfelu diet'a din 1737 esmise in afacerea acést'a un'a comisiune, in sinulu carei la 3 decembre aruncandu-se din templare intrebarea, cá óre snutu Romanii in adeveru uniti? In adeveru, respunse episcopulu I. Clainu, déca cele ce ceru cu nerabdare, li se voru incuviintiá. La ce obiectandu-se: Asiadara suntu numai conditiunatu uniti? De buna séma, fù respunsulu episcopului; cáci de nu li se voru incuviintiá postulatele, suntu gata a imbraçisiá chiaru sí religiunea turcésca!

Trecemu cu autoriulu la capu IV., care tracta de starea Romaniloru transilv. sub Mari'a Teresi'a, urmatóri'a gloriósa a parintelui seu Carolu VI., carea, la rogarea episcopului I. Clainu, indata la inceputulu dominatiunei s'ale privilegiele date Romaniloru uniti de imperatulu Leopoldu le intari prin diplom'a din 9 sept. 1743, reproducusa intréga de autoriulu nostru.

Episcopulu Clainu mai substernù curtei imp. varie suplice in afacerile clerului sí ale poporului rom., improspetandu gravaminele sí plansorile de mai inainte, sí cerendu vindecarea loru. Asiá emanà resolutiunea reg. din 9 septemvre 1743, ce o reproduce P. Bod cu altii impreuna.¹⁾ Pre urm'a urmeloru imunitátile sí privilegiele basericaniloru cá sí ale seculariloru uniti nu numai le intari imperatés'a, ci fece, cá acelea alaturi cu intarirea libertátii celoru-alalte religiuni se se introduca sí in articlii dietali din 1744.²⁾

¹⁾ Vedi Petru Maioru. Isteri'a basericei Romaniloru, Bud'a 1813, pag. 345 s. urm. in nota.

²⁾ Vedi art. VI. sí VII., ai dietei dela Sabiiu din 1744.

De unde episcopulu unitu prin atâte concessiuni reg. incu-
ragiatu, abiá-si incapeá in pele — díce Bod, — si 'si
sfermá deja capulu, in ce modu se pretinda nesce decime sí
baserice, cari reformatii sí augustánii le posiedea cu dreptu
anticu, mai faurindu multe alte lucruri stricatióse relegei
protestanti: cându dintrodada sí pe neasceptate se schimbara
cá prin minune lucrurile, unu obstaclu cumplitu rostogolin-
du-se in calea progresului unirei.

Vení adeca in martiu 1744 din pârtille turcesci unu
calugheru grecu, ducundu o viétia fórte ascetica sí aretan-
du-se a avé prudintia sí invetiatura deosebita. Acest'a in-
trandu din Banatu in Ardélu, desvatui pre Romani de la
unirea cu r.-catolicii, aretându-le in modu fórte eficace dau-
nele provenitórie din uniune. Poporulu, fórte alipitu de ri-
tulu seu vechiu sí de datinile patriei, primí cá pre unu
angeru din ceriu pre calugheru, carele dreptu nu defaimá
relegiunea nimenui cu vorbe necalite; ace'a inse nu negá,
cá Romanii prin unire au parasitu religiunea cea adeverata
sí ar' fí fostu mai consultu se se unésca cu reformatii au
cu luteranii, a caroru religiune e din cele mai sante sí nu-
mai prin une cerimonie se desclinesce de cea grecésca.

Ori incatro plecá calugherulu, Romanii i esiá cete, cete
in cale, tienendu-se fericiti a-lu fí potutu vedé, sí mai feri-
citi a-lu fí potutu audí vorbindu, cei mai fericiti a fí cape-
tatu binecuventare de la elu Caus'a acestei mari treceri,
ce numitulu aveá in ochii poporului de diosu, pare a fí
fostu viéti'a lui de totu austera: mancá puçinu, pane raru,
carne niciodata, se conteneá de la vinu sí de la tóta beu-
tur'a imbetatória, traiá cu struguri uscati, smochine sí bis-
cöpte, sí beá cafa sí herba-teia. Nu cereá nice primia né-
mica pentru sene, ci dá elu puçina elemosina celoru lipsiti.
Erá precautu in vorbire, sí cu perspicacitate sí prudentia
spuneá desvoltarea lucrurilor din impregiurári. De ace'a
Romanii i atribuíá intieleptiune supra omenésca; spuneá despre
elu, cá aru fí facundu minuni, sí-lu numia de comune
„santulu,“ care de altminte se chiamá Visarionu.

Cu sutele sî miele lu-insoçiá pretotindene Romanii, cari acumu nice cà mai voiá se asiste la cultulu divinuu celebratu de popii sî protopopii sei, tienéndu-se a fí fostu insielati decàtra acesti-a, pana ce Visarionu, carele aveá pasportu in regula, fù din mandatulu gubernatoriului sî alu comandantelui generariu escortatu la Sabiiu sî acolo pusu sub padia, desî tractatu in modu onestu. La intrebarea, cà cine, cu ce scopu l'a tramesu incóce? respundeá, cà e tramesu de Ddieu, cá pre Romanii cei porurea adicti religiunei basericeii orientali, oile cele ratacite se le reduca la Cristu sî in sinulu basericeii resaritene. In captivitate lu-visitá sî episcopulu Clainu, imputandu-i, càci s'a incumetatu a-i turburá baseric'a rom.; dara greceletiulu, in S. Scriptura versatu, lesne i dede respunsu. Intrebatu fiindu, cà ce crede despre pontificele Romei, respunse cà-lu tiene de unu episcopu cá sî Clainu; ba acest'a -lu sî mustrá, càci si-a castigatu demnitatea cu daun'a sufletésca a atátoru ómeni ne-preceptuti, desprece va avé se dé séma Judecatoriului totororu.

(Va urmá.)

Dr. Gregoriu Silasi.



Ícón'a intieleptului religiosu.

Pretinu alu studiului; atentu cu urechi'a la fie-care lucru, cu buzele si cu anim'a plina de umilintia, de stima, de respectu, de sinceritatea unei voiosii plina de dragoste; cordialu cu intieleptii, cu pretinii, cu scolarii; rabdatoriu, bunu, supusu in suferintia, cumpetatu in somnu si placerile pamentesci, animatu de propria sa demnitate si indestulitu cu sórtea s'a, cautu in conversatiuni, nepretentiosu, nemândru, amabilu pentru D.-dieu si pentru ómeni; bunatatea, dreptatea, dispretiulu onorurilor; smeritu si modestu in invetiamintele s'ale, ingaduitoru in afaceri, bagatoriu de séma in judecatile s'ale, tindiéndu a aduce pe toti la adevéru, la pace; statornicu in studiulu seu, nisuindu-se a pricepe sciinti'a si propasirea ei; zelosu a invetia cele bune si a preda acést'a si altor'a, si elu insusi a face acést'a: éta ícón'a intieleptului religiosu.

D-r B. S.



Predice pre S. Paresemi — Postulu mare.

— Despre cele 7 pecate de capetenia. —

V.

Pe a patr'a Domineca in Paresemi.

— *Despre pecatulu lacomieii.* —

Crede, că tóte se potu celui ce crede.

Ev. Marcu cap. 9, v. 23.

Domnulu Christosu, cá unu Domnedieescu isvoru a tuturoru bunatatiloru, cá se-si arete poterea s'a cea Domnedieésca, multe semne si minni au lucratu intre ómeni: au vindecatu pre cei orbi din nascere, au prefacutu ap'a in vinu, au inviátu pre cei morti la viétia, si alte mai multe au facutu, nu pentru ace'a cá se credemu, că Domnedieu curgerea legiloru firesci, cele ce dintru-nceputu suntu intemeiate, pentru macaru ce lipsa a nóstra, si pofta, e gata de ale schimbá, si a lucrá lucruri peste fire, séu minuni, ci mai vêtosu, cá se cunóschemu, cumca: „Celu ce tóte intru „intieptiune le-au facutu,“ spre adevेरirea credintiei cei adeverate, mijlóce séu lucruri preste fire au intrebuintiatu, pentru cá vediéndu ómenii lucruri de mirare, ce au facutu Domnedieu, se créda intru elu; spre intarirea credintiei a omului, carele dupa intielesulu s. Evangeliu de astadi, í-si aduse pre fíiulu seu indracitu la Domnulu Christosu cá se-lu vindece, dícúndu-i aceste cuvinte: „De poti crede, că tóte se potu celui ce crede!“ insanatosiá pre acelu fíiu indracitu; — prin acestea cuvinte, ce Mántuitoriulu Christosu nu numai catra omulu, carele si-au adusu pre fíiulu seu se-lu insanatosiedie, ci prin vestirea s. Evangeliu, catra toti aceia, carii cá acestu fíiu indracitu suntu legati de Duhulu fãradelegiloru, le graiesce dícúndu-le: „Credeti că tóte se potu celoru ce credu!“ se ne intarimu si noi in credintia, că Domnedieu iérta pre toti, cari cu adeverata inima infránta si curata se intorcu dela fãradelegi, si cumcã nici o fãradelege nu este asia de mare, si nici unu obicei stricatoriu atát'a de inradacinatu intru inim'a omului, de care cu da-

rulu lui Domnedieu se nu ne potemu curatî; o inima cá acést'a intarita in credintia, precum au fostu a omului din Evangeli'a de astadi, mai vêrtosu se cere spre întórcerea de la pecatulu lacomieii, intru carea se cuprinde si se in-tielege mai alesu necumpetarea in beutura, séu betie, pen-tru-câ dintr'o mie de pecatosi, cari suntu dedati spre peca-tulu betiei, abiá se póte vre-unulu aflá, care se se fie in-dreptatu, dîcu adevveratu indreptatu, càci de se sí intêmpla, cá pe câte-v'a dîle se se contenésca, precum in postu, éra inse dupa ace'a cu atâ't'a in mai mare mesura î-si urméza totu acelu obicei de mai inainte; se ne invetiamu dara din cu-vêntarea de astadi, despre alu cincilea pecatu de capetenie, carele este lacomi'a, a-i cunósce tóte gróznicele urmari si cunoscîndu-le din inima a ne ferí de acestu pecatu.

Tóta poft'a nesatiósa séu necumpetata in mîncare si in beutura e pecatu, pentru-câ se improtivesce legeri lui Domnedieu, carele asia ne-a intocmitu viétí'a, cá numai prin hrana se ni-o potemu tiéné, éra spre agonisirea hranei ne-numerate mijlóce ne-au daruitu, intru atâ't'a câtu cele pri-incióse spre traiulu vietii totu-de-un'a le potemu avé, déca cu dreptate catra Dumnedieu spre agonisirea acelor'a nein-cetatu ne vomu sêrguí si cu cumpetare le vomu folosí si le vomu pastrá. Inse, cu intristare! suntu multi intre cre-scini, cari parasindu mesur'a cumpetarei, pe carea mintea o aréta fie-carui'a, cu mediulócele traiului daruite dela Dom-nedieu nu spre tiênerea ci spre stricarea sanatatii se intre-buintiéza. Lacomulu dara, si mai vêrtosu betívulu, traindu in necumpetata mesura cu mediulócele traiului, î-si strica viétí'a si sanatatea lucrîndu inprotiv'a lui Domnedieu, si pentru ace'a cu dreptate î-si trage asupr'a-si pedéps'a lui D.-dieu, si blastemulu ómeniloru, care suntu impreunate cu acestu pecatu adeca lips'a si seraci'a, càci unde e incuibata neinfrânat'a pofta in mîncare si beutura, acolo si cele mai mari averi agonisite in scurtu se mistuescu. Inse cá se po-temu cunósce curatu uríciunea si stricarea pecatului laco-miei, trebue mai antâiu se scimu, si se cunóscemu ce este infrânnarea crescínésca in mîncare si beutura, adeca acea

cumpetare, prin carea poft'a nesatiósa de a mâncá, si a bea preste indestulire se infrânéza, si face, cá omulu totu-de-a-un'a cu atât'a mâncare si beutura se se indestulésca câta î-i este de lipsa spre tienerea sanatatii, carele cu asia cumpetare totu-de-a-un'a grijesce cáin mâncarea si beatur'a, perste ace'a ce nu e lipsa spre tienerea sanatatii, se nu gre-siésca, unulu cá acel'a se numesce omu cu cumpetare, cu infrânare crescínésca, éra de-improtiva celu ce in mâncare si beutura neci o cumpetare nu tiene, séu mai multu mânca, séu mai multu bé, decâtu i-e de lipsa spre tienerea saneta-tii, se numesce lacomu; acésta dobitocésca pofta de a mâncá, si a bé, peste mesura crescându si intarindu-se in inim'a omului, î-lu face mai necinstitu, mai urgisitu decâtu macaru ce faptura a lui Domnedieu pre paméntu.

Se inprotivesce mai antâiu lacomi'a legi lui D.-dieu, carele au datu omului cele mai alese si mai frumóse insu-siri, voia sloboda, minte si intieptiune, prin carea se-si cunósca chiemarea si detorinti'a s'a de a cinstí pre Facato-riulu seu prin implinirea detorintieloru crescinesci; au im-pliesce aceste detorintie, si padiesce-si vrednici'a ce o are dupa chipulu si asemenarea Facatoriului seu, celu ce e sta-pénitu de nesatiós'a pofta a mâncarii si a beuturi; càci mâncarea si beatur'a fâra cumpetare nu numai cà schimo-sesce trupulu, dar' cu multu mai tare strica sufletului, cà intuneca mintea de nu se cunósce pre sene, nu cunósce pre Domnedieu, si omóra tóte sêmtiurile din anim'a omului; celu dedatu lacomieii in mâncare si beutura, cu totulu au ratacitu dela Domnedieu, càci, precum scrie s. Pavelu Apostolulu, pântecele si l'au facutu idolu, càrui sênguru slujesce si î-i jertfesce totu ce are: avuti'a, cinstea, omeni'a si insasi sa-natatea si viéti'a s'a; ba si insusi firei omenesci se inpro-tivesce lacomi'a, cà legea firei ne spune, cá numai cu atât'a mâncare si beutura se traimu, câta spre tienerea sanatatii e de lipsa; — mâncarea si beatur'a suntu lasate spre tienerea sanatatii, spre inoirea poteriloru, mesur'a dara dupa carea fiesce-care omu cu acestea dóua, cá si cu nesce mijlóce de a-si tienea viéti'a are de a se intrebuintiá e cumpetarea séu

infrânarea crestinésca, — precâtu de strînsa este dara detorintî'a omului, a-si pazí si a-si aপরá viéti'a in protiv'a toturorú primejdieloru, asia de sfânta si mare detorintia are de a tienea cumpetare in mâncare si in beutura, cãci tóta gresiel'a asupr'a buneii cumpetari, strica si primejduesce viéti'a, agonisesce bóle cumplite, inca si sfêrsîrea vietii prea timpuriu aduce. —

Nu voiu a insirá tóte relele urmari, ce resaru din veninulu pecatului lacomiei si mai vértosu alu betiei, cãci acelea atât'a suntu de mari si de cumplite, câtu de acelea nimene cu sêmître omenésca nu póte se nu se infioreze, — ve duse acelea pré adese-ori intre crescini, cãci: pentru-ce cea mai mare parte a ómeniloru jace in ticalosie in seracie? pentru necumpetarea traiului, — dela cine se audu sudalmele cele mai spurcate, injuraturile cele mai crâncene, blastemurile cele mai nesuferite, au nu tóte acestea limb'a betíului le varsa!? ce agonisesce mai mare stricare intre casatoriti, si nefericesce starea vietiei pâna si la nepoti si stranepoti, au nu nesatiós'a pofa a beuturii? — lacomi'a au adusu tóte acelea insielatiuni si fâradelegi, care numai la pagâni eráu cunoscute, éra nu intre crestini, de care cá se se feresca crescinii, s. Petru Apostolulu, cu aceste cuvinte î-i dojenesce: „departati-ve de acelea care pagâni le facu, umblându in betii. in mâncare fâra cumpetare, in lacomie, si in totu feliulu de fâradelegi.“ La cartea 1. cap 4. v. 3. éra Domnulu Christosu uceniciloru sei amintindu-le cumcà multe au de a rabdá pentru credintia si pentru vestirea Evangheliei, î-i indémna cá se fie conteniti, dîcûndu-le feriti-ve: „cá nu cum-v'a se se ingreuneze animele vóstre de betie,“ la Luc'a Evang. cap 21 v. 24. cá se póta tóte primejdiile lumei invinge. Éra intieptulu Sirachu asia scrie: „Necumpetarea multor'a au adusu mórtea, éra celu ce cu cumpetare traiesce î si lungesce viéti'a.“

Déca dara Iubitîloru! intru atât'a uresce si urgisesce Domnedieu beti'a séu lacomi'a, adeca necumpetat'a pofa in mâncare si in beutura, câtu cu cele mai grele pedepse pre cei ce suntu dedati cu acestu pecatu inca intru acést'a vi-

étiá î-i pedepsește, ce pôte mai multu ametî nebagarea de séma a acelor'a, carii nu vreau se-si cunósca ticalosi'a in carea i-au cufundatu stricatóri'a bóla a lacomiei si nu vreau se se indrepte si se se trediesca din ratacit'a cale a mântuirii? fie cá glasulu prin care s. baserica spre implinirea detorintieloru crescinesci ne indémna, intru acestea díle de mântuire mai adêncu se strabata animele nóstre, indemnându-ne la infrânat'a cumpetare in mîncare si in beutura, cá se ne potemu curatî de tóta reutatea pecatului, precum ne indémna si Isaie Proroculu dîcîndu: „spalatî-ve si ve curatîti, stergeti reutatile din sufletele vóstre, parasiti-ve de viclesiugurile vóstre, invetiati-ve a face bine, cá asia postulu si serbatorile si prasnicele vóstre voru fî placute lui Domnedieu.“ Aminu.



VI.

Pe Dominec'a a cincea in Paresemi.

— *Despre pecatulu maniei.* —

Éta ne suimu in Ierusalimu, si Ftiulu omenescu se va da Arhireiloru si Carturariloru, si f-lu voru judecá spre mórte.

Ev. Marcu cap 10. v. 33.

Ac'ea ce ne aduce la mirare, judecându purtarea Mântuitoriului Christosu dela nascere pâna la mórtea s'a, suntu blândetiele si indelung'a lui rabdare, pre carele macaru cá neincetate inprotiviri, batjocuri, si góne, pe totu loculu unde umblá 'lu intimpináu, totusi tóte cu cea mai mare rabdare si blândetia le-au suferitu. Numai chiar' fariseiloru si carturariloru se cetesce a le fî facutu imputare, si a-i fî mustratu, pentru cá se nevoiáu cu viclene amagiri a trage pe norodu in ratacire, si a-lu instrainá de catra Mântuitoriulu Christosu, cá se nu-i asculte invetiatur'a; si f-si aréta neplacerea séu mani'a numai asupr'a judecatoriloru, cari faceáu nedreptati norodului, éra vatemarile asupra-i facute nu

numai că nu le isbândeá, ci încă de multe ori cu faceri de bine le respliceá. Se judecamu numai intrarea lui în Ierusalimu, cătu de blându s'au aretatu sediendu pre mánzu de asina, si cu căta umilintia au primitu strigarile de bucuria si de saltare a norodului, pre care l'au sciutu, cumcă dupa puține dîle î-i va strigá se se restignésca batjocorindu-lu, scupindu-lu, care Mântuitoriulu Christosu tóte mai înainte le-au sciutu, că i se voru întemplá, precum vede-se s. Evangelie de astadi, în carea catra Apostolii si Ucenicii lui asia vorbesce: „Éta ne suimu în Ierusalimu, si Ffiulu omenescu se va da Archireiloru si Carturiloru, si î-lu voru judecá spre mórte, si î-lu voru da norodului, si î-lu voru batjocóri, si î-lu voru bate, si î-lu voru scupí, si î-lu voru omorí pre elu;“ — ba încă restignindu-se pre cruce cá unu mielu blându, si supusu, numai vorbe de iubire si de blândetie au graitu. Inse pe cătu de minunata e pild'a bunatatii si a blândetieloru Mântuitoriului Christosu, cu atát'a mai îngrozíta se vede mani'a si ur'a fariseiloru si a carturariloru norodului jidovescu catra Iisusu Christosu; — pentru aceea Iubitîloru! cá se cunóscemu si se potemu încungiurá pecatulu maniei, care e alu siéselea pecatu dintre cele de capetenie, de lipsa este a ispití; si a judecá, căte si cătu de rele urmari se nascu dintr'acestu pecatu.

De a poté cunóscé si judecá, cându e mani'a pecatu si cându nu e pecatu, séu candu e mani'a drépta si candu e nedrépta séu pecatósá, trebuie se deschiliniu între ace'a pentru ce ne maniemu, căci nefacîndu acést'a deschilnire, lesne potemu gresí, judecandu a fí pecatu aceea ce nu e pecatu, si éra de-improtiva a nu fí pecatu aceea ce e pecatu. Cumcă mani'a nu totu-de-a-un'a e pecatu, ne spune s. Scriptura, carea dîce: „manietî-ve dar' nu pecatuiti,“ — neplacerea séu mani'a aretata pentru nedreptatile ce se facu între ómeni e o sémîtire laudata si drépta, pentru că numai iubirea de adevéru si de dreptate póte desceptá o asemenea sémîtire neplacuta intru anim'a omului; carele dara în protiv'a nedreptatii, în protiv'a viclenii, în protiv'a minciunei si altoru fàradelegi se arata cu manie, nu numai că nu pecatuesce,

ci inca e vrednicu de lauda, numai câtu nu trebuie se-si uite, cumcã o asemenea sântîre a maniei trebuie se continésca intru mesur'a cumpetarii prin intieptiune si prin legea crestinésca prescrisa, precumu si s. Augustinu scrie: „candu urîti pecatulu iubiti pe peccatosi si ve rugati pentru ei.“ — Pentru aceea se deschiliniti mani'a, in cea drépta, candu adeca e indreptata numai asupr'a fãradelegiloru, fãra de a pofti isbanda asupr'a celoru carii ne-au gresîtu, si in cea nedrépta, candu adeca mani'a e impreunata cu poft'a isbandei, cu poft'a de a întórce reulu indereptu.

Inse cá se potemu cunósce, pana in ce mesura mani'a nedrépta e peccatu, trebuie se luamu in bagare de séma firea si cumpetulu maniei cu care ne aprindemu, càci mani'a, cá si macaru ce pofta séu sântîre neplacuta, se nasce, si se aprinde intru noi atunci'a candu ni se face cev'a vatemare adeverata séu numai gandita, acést'a dara dintaiu pornire a inimii, carea adese-ori pentru cev'a vatemare se atîtia, si se descépta intru anim'a nóstra, fãra de a nóstra voie, pana ce nu poftesce isbanda si nu pasiesce spre întórcerea reului indereptu nu e peccatu, càci aceea nu sta in poterea nóstra, cá se nu sântîmu in anima turburare si neplacere, candu ni se face cev'a vatemare adeverata séu numai gandita, inse dupa ce miscarea séu turburarea cea dintaiu a animei se aprinde de poft'a isbandii si indémna spre întórcerea reului indereptu, séu spre resplatirea vatemarii, si pornesce spre faptele cele urîte, atuncia se nasce peccatulu maniei, carele cele mai primejdiose si mai grósnice urmari aduce cu sene, de unde si s. Scriptura marturisesce: „ur'a si mani'a intru asemenea pórtã reutatea;“ — cãta stricare vine din mania nu numai trupului ci si sufletului, destulu de apriatu vedesce purtarea omului aprinsu de manie; au póte se dîce unulu cá acel'a omu, carele nu scie ce lucréza, pre care mintea mai multu nu-lu povatuesce, si cu sene mai multu nu invinge, alta ce'a nu cunósce nici poftesce decâtu implinirea isbandei; s. Ioanu Chrisostomu despre cei maniosi asia scrie: „Inca si fiarele selbatice, prin intieptiunea omului se potu imblandi, éra voi cari dupa fire sunteti facuti a fi

blandi, cumu ve veti desvinovatî luandu firea fiareloru selbatice? voi sciti imblandî inascut'a fire selbatica a leiloru, éra pre voi mai selbateci, mai infiorati decâtu leii, ve faceti." — Cátu de grósnicu schimosesce mani'a pre omu mai ântâiu i ié vederea cá se nu véda, î-i tâmpesce sêmtîrea cá se nu sêmta, î-i turbura sangele cá se nu se descepte, si cele mai primejdióse bóle aduce cu sene, precum: calcarea de rèu, tremurarea trupului, ametiél'a si alte nenumerate bóle, care desî nu totu-de-a-un'a pricinuescu mórte fàra de veste, precum scrie intieptulu Sirachu la capu 30. v. 26. — Cu unu cuvêntu omulu maniosu, asemenea celui stricatu la minte, nu pricepe, nu cunósce strîmbatatea din adeveru, nu scie deschiliní binele de rèu, nu-si aduce aminte de sene, neci de ace'a, ce au lucratu. — Ocarmuitoriulu luntrei, in vreme candu se redica vênturi si furtune care turbura si impingu valurile marei, se trage catra limanu si ascépta asiediarea si alinarea furtunei, éra omulu cu intielegere si minte daruítu, candu sênte miscarea sangelui, vede orbirea mintiei si cunósce aprinderea maniei, se nu se scie infráná si domolí? ci atuncia candu nu vede incatrau nici pentru ce, se alerge, se navalésca la perire? — Si inca nu numai in sene e stricatóre mani'a, ci mai multu pentru nenumeratele rele, ce se tragu din patim'a maniei, e primejdiósa si pe-catósa, càci din manie se nascu injuraturi si sudalmi infioratórie, bataile cele crunte, ucidere si mórte de ómeni, si incái déca cine-v'a si-ar' ajunge sfêrsítu prin aretarea maniei nu ar' fí mirare, ci totu-de-a-una stricare numai dar' folosu nu aduce cu sene mani'a. precum se cetesce si in cartea pildeloru: „omulu maniosu intaríta galcevi, éra celu ce rabda multu, si ce'a ce va se fie o potolesce;“ si ce póte dobandí omulu prin tienerea séu aretarea maniei alta ce'a, decâtu cà pórtá la anim'a s'a unu focu care î-lu mistuesce, unu veninu care î-lu otravesce, unu verme care neincetatu îlu róde, si face cá numerulu vraşmasîloru se i se inmultiésca, î-lu indémna la acelea lucruri si fapte, de care déca 'si aduce aminte sênguru se 'rusínéza, mai pre urma î-lu incungiura si î-lu parasescu toti.

Cumcà mani'a se impotrivesce nu numai lui Domnedieu, ci si poruncei iubirei de aprópelni, si e cunoscuta de celu mai primejdiosu veninu intre ómeni, nu trebuescu pilde din s. Scriptura, càci destulu se vedesce reutatea acestui pecatu prin relele si primejdiósele sale urmari, ce le vedemu in totu loculu intre crescini; càci celu ametítu de veninulu maniei, togm'a cá si celu betívu, nu cunósce mai multu nici o detorintia crescínésca, nu are neci o sêmtíre de rusíne, séu de frica, nu deschilinesce intre ómeni, intre vêrsta, neci intre cele sfinte; intrebati pre ucigatoriu, pre aprindietoriu si pre cei mai mari intre facatorii de reu, si veti audí, cà nestêmpérat'a manie i-au adusu pre cei mai multi la grós-nicele aceste fàradelegi; de unde se cunósce, cà si dîs'a Mântuitoriului Christosu: „Vai de acei'a, prin carii vinu smintele in lume,“ — cu totu dreptulu despre cei maniosi se intielegu; càci spre pilda, se punemu, pruncii parintiloru, cari foculu maniei nu si-lu sciu domolí, au potu-se ferí cá se nu se radacinedie intru anim'a loru stricatoriulu veninu alu maniei? luati numai la cercetare la casa, unde parintii suntu cuprinsi de reutatea maniei, si veti aflá, cà pruncii inca pâna nu sciu graí de intielesu, câtu ce nu li se implinesce voi'a la tóte, respundu cu sudalmi, batjocuri si alte reutati. Cu adevératu maniosulu e celu mai primejdiosu intre ómeni, macaru din ce privintia 'lu vomu judecá pre carele toti 'lu incungiura toti 'lu urescu, éra daca 'lu urescu ómenii cum va fí placutu lui D.-dieu, carele ne dîce: „Luati jugulu mieu, si ve invetiati dela mine, cà blâнду suntu si umilitu cu anim'a, cà numai asia veti aflá odihna sufleteloru vóstre.“

Cunoscându dara Iubitiloru! dupa vrednicie, tóte primejdiile reutatii pecatului maniei, si indemnându-ne de pild'a blândetieloru cu care Mântuitoriulu Christosu, tóte gónele, patimile si reutatile ómeniloru le-au, rabdatu, se ne invetiamu si noi a-i urmá pild'a blândetieloru si a rabdarei, luându in judecata câtu de tare vatemamu noi pre Domnedieu prin nestêmpérarea maniei, agouisindu-ne prin ace'a stricare nu numai trupului, dar' si sufletului, cà numai cei blândi si indelungu-rabdatori voru moscení imperatí'a Ceriului. Aminu.



VII.

Pe Dominec'a a sies'a in Paresemi.

— *Despre pecatulu lenei.* —

Osan'a! binecuvântatu, cel'a ce vine intru
numele Domnului imperatulu lui Israel!

Ev. Ioanu cap. 12. v. 13.

Minunea, carea au facut'o Domnulu Christosu cu Lazaru, inviindu-lu din morti, au fostu pricin'a indemnarei a cetatie-niloru din Ierusalimu si din pregiuru, carii audiendu de vestea Mântuitoriului Christosu, cumcâ dupa infrânarea pof-teloru, si cu implinirea voiei lui Domnedieu, au stricatu im-perati'a intunerecului, si a pecatului, siediendu pre mânzu de asina, cá unu imperatu plinu de putere si de marire, astadi va se intre in Ierusalimu, i esira intru întempinare si ascernându-si vestmintele sale, cu ramuri de finicu si cu strigari de bucuria 'lu cinstescu, si 'lu marescu, cântându-i „Osan'a |binecuvântatus. c. a.“ Póte fi cev'a mai strabatatoriu la sêmtirile cele din launtru, decâtu serbatóri'a dîlei de astadi, intru carea ni se pune inainte cea mai stralucita si mai marita aretare a Mântuitoriului Christosu intre ómeni, ala-turându-o cu urmatóri'a dupa siése dîle trist'a si infiorat'a lui patimire, ce cu cea mai de ocara mórte, cu restignirea pre cruce, s'au sevêrsîtu, pricin'a pentru carea n'au primitu Mântuitoriulu imperatêsc'a putere si marire, precum ceta-tienii Ierusalimului astadi î-i aretara, au fostu, cá, precum insusi au marturisitu, n'au venitu in lume cá se-si inteme-izeze imperatie lumésca, ci au venitu se-si asiedie imperati'a s'a prin lumin'a adevêrului, prin tienerea dreptatiei si a dragostei, precum se cetesce si in proroci'a Zachariei: „Iata Imperatulu teu vine la tine dreptu, si insusi Mântuitoriulu blându!“ asia dara au venitu Mântuitoriulu Christosu in lume, nu la marire si lauda lumésca, nici la odichna, ci la necazu si la truda, punându-si insusi sufletulu seu res-cumperare pentru ómeni, — se ne invetiamu dar' si noi Iubitiloru prin invetiatur'a de astadi, din pild'a Mântuito-riului Christosu, carele treidieci si trei de ani au plinitu

in patimire si in lucrare pentru a noastră mântuire a ne deprinde intru lucrurile cele Domnediescî, intru plinirea detorintieloru crescinesci, mai cu ferbintiéla si mai cu mare silintia, cá se nu cademu in pecatulu trandaviei séu a lenei, carele este alu sieptelea pecatu de capetenie, si'asia se fimu lapedati odinióra cá si sierbulu celu netrebnicu.

Precum viéti'a omului e de dóue feliuri, adeca trupésca si sufletésca, asia si mijlócele spre tienerea vietii suntu de dóue feliuri, unele spre tienerea vietiei trupesci si altele spre tienerea vietiei cei sufletesci, si pentru ace'a si lenea se póte díce a fi de dóue feliuri, ce fiesce-care póte intielege fàra de a trebui cá se-lu invetie cine-va; càci lenea nu e alt'a decâtu a nu avé nici o grigia, nici pàsare de câscigarea mijlóceloru trebuincióse spre tienerea vietiei, carele dara nu se grijesce pentru cele trebuincióse spre tienerea vietiei, séu mai bine carele uresce lucrulu, se numesce leneosu. Cumcà lenea intru macaru care intielesu luata, e pecatu greu, urítu, primejdiosu, vedesce ins'a-si firea acestui pecatu, fiindu-cà lenea séu împiedecatu tóta intreprinderea poteriloru trupesci si sufletesci, ce e in protiv'a voii lui Domnedieu, carele pentru aceea ne-au datu poterile, cá se lucraramu cu ele, séu face cá se ne folosimu cu poterile nóstre altmintrenea, nu precum Domnedieu au rënduitu. Spre cunóscerea reutatiei lenei, in privinti'a agonisirei celoru trebuincióse spre tienerea vietiei trupesci, nu e destulu a luá in judecata numai acelea rele urmari, ce suntu legate cu lenea, cá foculu cu caldur'a, adeca lips'a si seraci'a vremelnica, care mai multu strica si asuprescu trupulu decâtu sufletulu, ci acelea mai vértosu rele urmari, care aducu sufletului nu vremelnica si trecatóre, ci vecínica si netrecatóre stricare si nefericire, carele mai multu cu nici unu pretiu lumescu nu se póte rescumperá, nu se póte resprietuí, se intielegu acestea din stríns'a legatura ce este intre poterile trupului si intre poterile sufletului, care suntu mintea, judecat'a si voi'a cea sloboda, de unde urméza, ca precum unélt'a parasita si neintrebuintiata ruginesce si putrediesce, asia si trupulu omului prin nelucrare, ísi pierde nu

numai istetimea si se face neindemanatecu si lăngedu spre ori-ce deprindere folositóre, ci ingreunéza si slabesce si poterile sufletului si î-lu face aplecatu spre totu feliulu de rele, precum scrie si intieptulu Sirachu la capu 33. v. 29. „Lenea invétia totu feliulu de reu,“ — pentru aceea se si dîce, cumcà lenea e capetâiulu satanei si isvorulu tuturoru fàradelegiloru.

Inse se vedemu acum'a, cu câtu e mai primejdiósa lenea in privinti'a lucrurilor cari se cuvinu lui Domnedieu si mântuirei sufletului; spre a puté intielege acést'a trebuie se luamu in judecata mai ântâiu marimea bunatatoru, si a darurilor cari Domnulu Christosu ni le-au gatitu nóua prin mântuitori'a s'a patima. Cu câtu cunóscemu a fí dragostea lui Domnedieu catra noi mai mare, cu atât'a si sêrguinti'a nóstra de a impliní detorintiele nóstre catra Domnedieu trebuie se fie mai mare si mai ferbinte, éra dragostea cea ferbinte catra Domnedieu cum o potemu aretá altmintrenea, decâtu prin neincetata deprindere in lucruri sfinte, in lucruri evlavióse? de unde se vede, cã celu leneosu de a se deprinde intru cele sfinte séu intru cele ce aducu mântuire sufletului, nici o dragoste catra Domnedieu nu are nici nu sênte, si pentru ace'a au póte leneosulu se ascepte parte din bunatatile, care Mântuitoriulu Christosu cu atât'a truda si ostenéla ni le-au agonisitu? — puneti-ve inaintea ochiloru tóte acelea intêmplari grele si ne audíte la care s'au supusu Domnulu Christosu pentru mântuirea ómeniloru, si veti vedé, cã numai din dragostea cea nemarginita a lui Domnedieu catra noi le-au rabdatu si suferitu, precum s. Ioanu Evangelistulu adeveresce dîcându: „Asia au iubitulu Domnedieu lumea, câtu pre unulu nascutu Ffiulu seu l'au trimisu, cá toti cei ce credu intru elu se nu piéra, ci viéti'a de veci se aiba!“ capu 3. v. 16. Au póte se crede, cumcà Domnulu Christosu nu cere cá si noi, dupa potintia, dragostea nóstra catra dênsulu se o aretamu, carele din dragoste catra noi au voiitu a se nasce seracu pre pamêntu, a rabdá setea si fómee, a trece dintr'o cetate intr'alt'a, cercându se mântuiésca pre cei pierduti, a fí ocarítu, batjocoritu, si cu cei fàrade-

lege judecatu, si inca ce e mai multu si insasi viéti'a din dragoste catra noi si-au pusu, decâtu care mai mare dragoste, precum insusi au marturisitu nime nu póte aretá, decâtu celu ce î-si pune sufletulu pentru prietenulu seu; Domnulu Christosu ne-au deschisu calea mântuirii dându-si sufletulu seu rescumperare pentru ómeni, inse numai pentru acei'a, cari se facu partasi sângelui lui, prin portarea crucei si prin ferbintea implinire a detorintieloru crescinesci, si carii credinti'a cea adeverata, nevatemata pazindu-o, dupa legea lui Iisusu o nóua, si sfânta viétiá petrecu.

Usioru este a dobândí iertarea pecatelor, inse numai prin Iisusu Christosu, cá a nadajduí dintr'o viétiá fericita si a nu face acelea ce Domnedieu poftesce, a vré a se mântuí de pedéps'a peccatului, dar' totusi a avé placere in peccatu, a fagaduí întórcere dela peccate, dar' a nu urí peccatele, a nu face peccatu pentru nefiinti'a privilegiului, éra nu pentru cá peccatulu e unu lucru, care dragostei lui Domnedieu se improtivesce, séu cu unu cuventu a nu osteni dupa agonisirea mântuirii sufletesci, ci a o asceptá numai cá de-a gat'a unii cá acesti'a nu se numescu crestini adeverati séu curati la anima, si pentru aceea nici nu voru vedé pre Domnedieu. Au nu e vrednicu de osând'a lui Domnedieu acel'a carele neingrigîndu-se de mântuirea sufletului, lasa de trece totu privilegiulu ce i se dà spre deprinderea cu lucruri Domnedieesci, cu lucruri placute lui Domnedieu, éra sufletului folositóre, si carele inchide urechile cá se nu auda desceptatoriulu glasu a s. basereci, prin care î-lu chiéma la priveghiere in rugaciuni, si in lucrarea fapteloru bune pâna e lumina Domnulu Christosu marturisesce cá calea catra Ceriu e strîmta si grea, si cumcà Imperati'a ceriului numai cei ce se lupta o potu moscení, pentru ace'a cei ce vreau cá impreuna. cu Mântuitoriulu Christosu se moscenesca, dupa a lui pilda trebuie se si lucredie. Càci Mântuitoriulu Christosu rabdându si pentru noi purtându crucea, ne-au datu pilda si invetiatura cá si noi se rabdamu, si se purtamu sarcin'a lucrarei pentru mântuirea nóstra, éra nu, cá in lenevire si in nepasare se asceptamu parte intru Imperati'a Ceriului;

asemenea ne invétia s. Evangelia prin pild'a celui ce au ascunsu talantulu, cá se nu-si agonisésca nemic'a, si pentru ace'a au fostu inchisu afara din partea dreptiloru si a lucratoriloru.

Deci dara Iubitiloru! de este vre-o dí, intru carea se cuvine a ne indemná cu totu adinsulu spre trezîrea din somnulu negrigiei si a lenevirei pentru dobândirea mântuirii sufletului, diu'a de astadi se póte cu adevératu tienea cea mai scumpa si mai pretiuita dí, intru carea ni se deschide comór'a bunatatiloru si a daruriloru ce prin aducerea aminte de cele mai de pe urma patimi a Mântuitorului Christosu, care de astadi inainte s'au inceputu, ni le potemu agonisi, si pentru ace'a, cá nu cumv'a se ni se intêmple ace'a, ce au dísu Domnulu Christosu, cá se se faca pomului celui neroditoriu, adeca cá se se taie si se se arunce in focu, se lucramu pâna este lumina, cá va veni intunereculu cându nimene nu va poté lucrá, se urmámu dupa pild'a celor'a, ce au esítu astadi intru intêmpinarea Mântuitorului Christosu, si desbracându vestmintele cele de lenevire, se ne imbracámu cu armele dragostei cei ferbinte catra Domnedieu, si asia se cântamu cântarea de bucurie, celui ce trupulu si sângele seu si-lu pune pentru a nóstra mântuire. Aminu.

Scrise in anulu 1847 — de

Petru Aron.



Spicuire din istori'a pedagogiei la noi — la Romani.

(Disertatiune cetita la adunarea generala a Asociatiunei Transilvane pentru cultura si literatur'a poporului romanu tienuta in Gherla in 29 si 30 Augustu 1885.

(Urmare.)

Si cugetati, prea On. Adunare, cá a resbitu cu proiectulu seu acestu luminatu archiereu? Proiectulu 'lu pusera grecii la dosariu, ér' pre metropolitu 'lu esilara la o mánastire, spre a-si mai potolí foculu patriotismului. — Éca starea scóleloru si in urmare a culturei in Moldov'a si Valachi'a sub urgisit'a domnire a greciloru din Fanaru. Adeca scolile câte eráu, de si se intretieneáu cu midilócele tieriloru,

cu banii romanilor, dar' eráu mai multu pentru Greci decâtu pentru Romani. „Infintiarea lor — precumu dîce G. Sionu — nu avea de scopu respândirea luminelor preste Romani, ci unu scopu cu totul strainu de acésta idee, adeca de panhelenismu.“ Voiîndu a resumá numerulu scoliloru, cu cari Romani'a intrá in secululu alu 19-lea, avemu conspectulu urmatoriu :

1. O scóla domnésca grecésca cu 6 dascali pentru invetiaturi filosofice si literarie in Bucuresci; afara de scolile private, cari — precumu dîce Fotino, eráu prin orasiu sí prin casele boeresci.

2. Alta scóla de limb'a romana cu 2 dascali totu in Bucuresci.

3. O scóla publica grecésca in Craiov'a.

4. O scóla principala la Iasi cu preste 40 interni batiati seraci.

5. Apoi câte o scóla la Focsiani, la Barladu, la Galati, la Chisineu, la episcopi'a din Husi si la cea din Romanu. Asia dara de totu 10 scóle, dintre care numai un'a romanesca!! Apoi poftimu lumina si cultura la unu poporu, carui'a î-i vorbescu toti intr'o limba neintielésa de dênsulu. Conchisiunea o lasu la judecat'a fiecarui dintre onorabiliu Audîtori.

Si acum'a se ne întórcemu privirile asupr'a inceputulu si mişcarii culturale romanesci din periodulu primu in patri'a nóstra.

II. Mişcarea culturala romana in Ungari'a.

Inceputulu invetiaturei in scoli publice la Romanii dincóce de munti datéza abí de prin midiloculu vécului trecutu. Pentru-cá inainte de unirea Romaniloru cu baseric'a Romei (indeplinita in anulu 1700), dênsii nu numai n'au potutu avea scoli publice, dar' nu le erá iertatu a cercetá nici baremi scolile esistente ale celoralalte nationalitati din tíera. Si decumv'a totusi cutezá cinev'a se-si duca prunculu la invetiatura, domnulu pamentescu î-lu poteá luá dela scóla si a-lu pune in servitiulu curtiei domnesci. Singuru la metropoli'a din Alb'a-

Iuli'a (Belgradu) erá unu feliu de scóla pentru tinerii, ce doriáu si poteáu se se preotiésca, unde se instruáu in cetirea cartiloru basericesci, in cântari si tipicu. Totu asia póte cá voru fi facutu, déca nu toti, baremi unii preoti si diaci pe sate cu pruncii loru séu ai altor'a, cari eráu cu aplecare spre servitiulu D.-dieescu. Vré se díca, primele nóstre scolutie, déca le potemu numí asia, eráu parochiale, precum aflamu acést'a la tóte popórele apusene in primele vécuri ale crestinismului. De acolo dela Alb'a-Iuli'a, precumu si dela fratii nostrii de preste munti se poteáu numai se se respândésca slabele radie ale culturei romanesci. — Scoli adeverate dícu, abíá dupa intemplat'a unire basericesca cu Rom'a potura Romanii se aiba. Si intru adevéru aflamu cá imperatulu Leopoldu I. demândase a se redicá pentru Romanii uniti scoli regulate la Alb'a-Iuli'a, Hatiegu, Fagarasiu si mai târdiu la Blasiu; dar' scolile aceste (cá si drepturile politice ale Romaniloru) remasera numai pe chartie. Abíá dupa unu jumetate de vécu dela unire prin anulu 1754 se deschide in Blasiu scóla centrala cu dóue clase sub episcopulu Paulu Aronu cu doi invetiatori Grigorie Maioru si Atanasie Rednicu, cari amendoi se făcura mai târdiu episcopi, ér' la 1757 se adaose si clas'a a 3-a. Obiectele de invetiamentu eráu la inceputu numai rogatiunile indatinat, tainele basericesci, cetirea psaltirei si limbele latina si magiara; — ér' pentru impoporatiunea acestei scoli se infiintiaru totu atunci si totu in Blasiu, si dóue seminarie: unulu numitu craiescu séu alu mánastirei Santei Treimi, unde se intretieneáu 20 de elevi, si altulu in castelulu episcopescu numitu alu lui Aronu asia, incátu — precumu ne spune ven. d. Cipariu intr'unu opu alu seu (Acte pag. 98—100,) pe têmpulu acestui episcopu de pie memoria eráu adunati in Blasiu preste 300 de studenti, pe care-i ajutorá in diferite moduri. Totu Aronu mai sustieneá cu spesele s'ale si deosebite alte scoli romanesci asia, incátu meritele s'ale pentru caus'a scolara romana — in acelu têmpu, potemu díce fara téma de a esagerá, cá í-i câscigara numele de „Mecenatele“ Romaniloru. — Cele dóue seminarie numite ací se contopescu in

seminariulu clericalu de astadi in urm'a unui decretu aulicu ddto 12 Decembre 1781 ¹⁾. — Gimnasiulu de aci, care la inceputu avea numai trei clase, s'a completatu mai târziu si pe incetu, adaogându-se si liceu cu cursu de 2 ani de filosofie si institutul teologicu cu cursu de 3 ani (si dela anulu 1834 încóce de 4 ani). Cei de ântâiu profesori de filosofie si de teologie in Blasiu fura Samuilu Miculu (Clain) si Stefanu Popu, ér' dintre laici primii profesori Blasieni fura unu Vulcanu din Blasiu (unchiu alu renumitului Vulcanu, intemeietoriulu gimnasiului dela Beiusiu) si Ioanu Négóe, mai târziu agentu de curte in Vien'a. ²⁾

Unu avêntu insemnatu in cultura s'a datu Românilor ardeleni si prin redicarea scoliloru de prin granitiile militare sub Mari'a Teresi'a (anulu 1763—64) anume in regimentulu I. (ce se intindeá pe partea sudica a Ardélului dela Pórt'a de feru pâna la Brasiovu) se infintiase o scóla normala (Hauptschule) in Orlatu, apoi scóle triviale la Hatiegu si Vaidarece pe spesele erariului, precumu si alte 10 scoli in 10 comune, in diferite puncte ale teritoriului acestui regimentu, vré se dîca de totu 13 scoli pentru 82 comune cu o poporatiune de vre-o 20,000 suflete. — Asemenea s'a redicatu o scóla normala si la Naseudu, centrulu regimentului II de granitia indata la inceputulu militarisarei (1763—64), carea ajunsese in scurtu tîmpu la unu mare renume, si apoi intre anii 1770—1774 5 scoli triviale in Naseudu, Zagr'a, Telciu, Sângiorgiu si Monoru, si la 1783 si in Borgo-Prundu, in cari in tóte se proponéu studiile in limb'a germana si parte si in cea romana (in scolile triviale), formându-se asia o multíme de barbati aplicati parte cá oficieri si suboficieri la militie, parte la administratiunea politica. — Scólele nóstre si mai alesu cele dela Blasiu, care eráu cele mai inalte institute culturale romane, ajunsera la culme in acestu vécu sub neuitatulu si vredniculu episcopu Grigorie Maioru (1762—1782), care facù fundatiune din carea se

¹⁾ Dr. A. Gram'a „Istori'a bisericeii romane unite.“ pag. 134.
— ²⁾ 16 pag. 135.

impartiá pe tóta díu'a la 200 scolari seraci pâne si strinse in giurulu seu pe cei mai invetiati barbati ai Romaniloru de atunci, cá Iosafatu Devai, Stefanu Popu, Filoteiu Laslo, Ghermanu, Petru Luchi, Samuilu Miculu, Petru Maioru si George Sincai. — Apoi afara de scolile aceste se mai infintiara in Ardélu sub domni'a lui Iosifu II. 300 de scoli romanesci¹⁾ si se pusera sub directiunea renumitului si persecutatului de sórte George Sincai, din cari inse cu tîmpulu remasera numai puçine dóra prin orasie si locuri fiscale, pe unde eráu sub patronatul erariului. — Cà voru fi fostu atari scóle si pe la fratii nostri din partíle banatiene si ungunene mai alesu pe lângá scaunele episcopesci din Maramuresiu, din Satumare, dela Oradea-mare, Beiusiu si la celu din Cenade (in Ungari'a²⁾) si prin granitiile militare banatiene catra capetulu acestui vécu, de si n'amú aflatu, dara potemu conchide dupa desvoltarea impregiararilor comemorate mai susu, precumu si dupa principiulu: „Cause asemenea producú efecte asemenea.“

Éca starea culturala a Romaniloru cu capetulu acestui periodu: in Munteni'a si Moldov'a scolile eráu inbrancite de ignorantia si pedanterismulu dascaliloru greci, ér' dincóce de munti Orlatulu, Blasiulu si Naseudulu imprastiáu radiale binefacátore ale invetiaturei, dreptu cà mai multu in limb'a latina si magiara, si in scolile granitiaresci in cea germana. — Profesorii se recrutáu la Blasiu diatre clericii romani pregatiti pe la universitatile din Rom'a, Vien'a, Liovu (Lemberg), Tirnavi'a si Pojon, ér' la Naseudu se trimeteáu tineri la studiile pedagogice pre la Vien'a, Klagenfurt, Liovu etc., cari apoi plegateáu prin cursuri de câte 4—6 luni pre dascalii dela scólele comunale séu satesci pe unde voru fi esistatu. — Tóte aceste fapte odata constatate, ne lasa a conchide in modu firescu, cà caus'a scolara romanésca cu capetulu seculului trecutu erá pe calea progresului. Acést'a convingere ni o intaresce si mişcarea literara pedagogica de

¹⁾ Celu puçinu asié ni spune traditiunea. ²⁾ „Istori'a basericei unite“ de Dr. Gram'a pagin'a 69—75.

atuncia. Anume afara de neperitórele scrieri ale lui Samuilu Miculu, Petru Maioru, George Sincai si alti corifei ai acestei epoce, cari au pusu bas'a literaturii si istoriiei nationale, aparura unele opere anume pentru scóle; Asia: Mich. Beçikereki din Clusiu publicà in anulu 1744 „Bucóvn'a cu deprindere la cetire:“ Demetriu Romnicénu“ in Blasiu in 1756 „Invetiatur'a crestina“ si in 1785 la Râmnicu „Secretele lucrarei pamentului si sadirei.“ G. Sincai in Blasiu in 1785 „Catechismulu celu mare;“ unu Anonimu „Abcdariulu“ séu „Alfavit'a“ pentru folosulu si procopsél'a scólei romane“ cu slove. Enache Vacarescu a tiparitu in 1787 „Gramatic'a romana;“ Amfilochie, eppulu Hotinului in 1795 „Aritmetic'a si geografii'a;“ Radu Têmpea publicà in anulu 1797 in Sibiiu „Gramatic'a romana;“ Dr. I. Molnaru in 1798 in Bud'a „Retorica“ antaiasi data in limb'a romana; si Radu Golescu tiparesce unu „Atlante mare“ cu 30 carte in 1800 etc.¹⁾ Tótc aceste carti, dícu, au trebuitu se fi fostu reclamate de o junime studiósá numerósá, cà-ci alt'cumu nu potemu crede pentru ce-le ar' fi publicatu autorii intr'unu tîmpu, cându tipariulu erá mai scumpu decâtu astadi si censur'a de carti o adeverata tortura spirituala mai alesu pentru autorii romani!!

Periodulu alu II. dela 1800.

Mișcarea literara pedagogica pomenita precum si alte scrieri nenumerate si mai alesu istorice si limbistice de pe la capetulu vécului trecutu suscitara dorulu si reaprinsera in Romanii de prin tóte partíle schintei'a iubirei de limba, de scóla si cultura nationala. Initiativ'a se facù acuma din clasiculu Blasiu, „de unde — precum díce unu distinsu pedagogu de ai nostri de preste munti, se produse schintei'a electrica, care avea se strapunga muntii si se reaprinda foculu patriotismului si alu romanismului atâtu dincóce, câtu si dincolo de munti.“ — In Ungari'a subintielegéndu aci si

¹⁾ la I. P. Eliade in „Istori'a pedagogiei“ pag. 285.

Ardélulu, starea culturala a Romaniloru mergeá mereu înainte, de si incetu, dar' cu pasi siguri — pe calea dejá croita.

Scolile Blasiului, ale Naseudului si cele de pe marginile sudice ale Ardélului deja existente, stêrnira si produsera la Romani unu curentu favorabilu scólei si instructiunei. Asia se infintiara (intre anii 1824 1825) in cele 44 comune apartienátore de regimentulu alu II-lea de granitie totu atâtea scoli nationali, satesci, in care se invetiá numai romanesce. Asemene aflamu cá in Brasiovu, Romanii despartiându-se de greco-bulgari, 'si fundara in a. 1835 „scól'a capelei romane din cetate,“ si cei din suburbiulu Schiei — la initiativ'a si staruint'ia mai alesu a domnului protopopu de atunci Ioanu Popasu — 'si straformara scoluti'a deja existenta intr'unu feliu de scóla superióra cu 4 clase, in care se pregatiáu tinerii mai alesu pentru statulu preotiescu si celu invetiatorescu. Mai târdíoru se impreunara ambe scolile acestea in „Institutulu centralu gr. or. de astadi.

In partile banatiene si ungurene inca incepura a se redicá la inceputulu seclului acestui'a scoli romanesci prin comunele mai mari sub inspectiunea unoru inspectori districtuali denumiti de guvernul si pentru formarea invetiatoriloru trebuintiosi. Imperatulu Franciscu I. la svatulu unui romanu fruntasiu — Nestoru Ioanovicu — carele locuiá in Vien'a, redicá in a. 1812 preparandi'a romana in Aradulu vechiu, unde se denumira de primii profesori, patru dintre cei mai invetiati barbati ai acelei epoce, anume: Ioanu Mihuti, Demetriu Cichindélu, Dr. Iosifu Iorgovicu si Const. Loga Diaconovich; ér' dela a. 1821 in locul decedatului Iorgovicu — Alesandru Gavr'a. Din acestu institutu unicu mai inaltu pentru Romanii ungureni — pâna la redicarea gimnasiului din — Beiusiu esíra cá dintr'o alésa pepinerie primii invetiatori romani satesci bine pregatiti, cari toti au pusu fundamentulu solidu pe care se cladí si se mai cladesce si astadi edificiulu culturei romanesci din acele parti. — In partile Bihariei séu ale Crisiuriloru nemoritoriulu episcopu alu Oradii mare Samuilu Vulcanu (1807—1839), la a carei curte alergáu literatii romani cá la cea a unui adevratu

Mecenate — infintia gimnasiulu romanu din Beiusiu, facundu totu-odata acolo fundatiune de pâne pentru studenti miseri si o dotatiune cá fondu vecinicu alu gimnasiului in suma de 75000 fl. Ceva mai târziu se infintia si redica sub eppulu Vasiliu Erdélyi 1840—1862 in Oradea mare seminariulu séu convictulu celu frumosu pentru studenti romani. Din instituttele acestea culturali se respândi invetiatur'a si cultur'a poporului romanu in partile acestea pâna la scaparea Romaniloru gr. or. de sub ierarchi'a serbéscá si activarea celoru trei episcopii, dóue greco-catolice in Gherl'a si Lugosiu, un'a greco resariténa in Caransebesiu.

In véculu acest'a se refuira Romanii ardeleni cu cei din Munteni'a si Moldov'a pe terenulu culturalu asia, cá ce le detera acestia in véculu trecutu, acum'a acei'a li reintórsera cu dobênda. Cine n'a audítu de George Lazaru, acestu apostolu alu scólei romane, carele adapatu cu sciintiele academice prin Clusiu si Vien'a trecù muntii (in a. 1816) „cu cartea — cá óre cându Radu Negru cu spada in mâna, cá se spuna Romaniloru de sub Fanarioti, cá ei eráu Romani.“ Amu aretatu mai susu, in ce stare umilita ajunsera scólele sub urgisit'a domnire a Fanariotiloru, cumu adeca cele mai multe apusera, ér' in care remasera se invetiá numai grecesce si acést'a numai fù de boeri, pre cându poporulu jacea in cea mai grósa ignorantia. Numai cu multa greutate potù Lazaru — mai alesu la staruinti'a banului Const. Balacianu se capete facultatea de a deschide o scóla romanésca in cladirile dela S. Sava in Bucuresci. In cinci ani de díle sciù Lazaru se invinga tóte prejudetiele boeriloru greciti si se redestepte intrênsii rêvn'a si iubirea scólei româna. Scól'a dela S. Sav'a a fostu pentru Munteni'a, ce a fostu Blasiulu pentru Ardél. La staruinti'a lui Lazaru se trimisera prin efori'a scóleloru Eufrosinu Potec'a, Const. Moroiu, Simeonu Marcoviciu si Pandeli la Pis'a in Itali'a pentru de a se pregatí de profesori pentru scólele nationale. V'asiu obosí prea multu, Prea on. Domni, déca asiu urmari din pasiu in pasiu miscarea febrila in directiune nationala produsa prin marele dascalu Lazaru. Deci voiu aminti nu-

mai, că dânsulu află demni colaboratori chiar' în discipulii sei, dintre cari cei mai distinsi fura fara indoéla: Ioanu Eliade Radulescu, carele dupa plecarea lui Lazaru la loculul nascerei s'ale (1822) 'lu inlocuí continuându si intemeindu principiile scólei romane ale cordialului seu amicu si inventiatoriu, „dându cá unu altu Socrate discipuliloru sei lectiuni gratuite in localurile cele mai miserabile“ (precum scrie „Liberalulu“ din Iasi intr'unu numeru mai recentu) si publicându o multíme de opere didactice, literarie si soçiale. Teodoru Paladi introduse elu mai ántâiu in scóele romanesi metodu lancasterianu séu mutualu, publicându in a. 1826 Abcdarulu, Silabismulu, Lectur'a, Aritmetica, Gramatica, Geografia si Istoria imprimate tóte pe tabele de parete. Mai alesu dupa revolutiunea din 1821 incepura a se infintiá scóle nationale; asia: in 1823 in Bucuresci, in 1824 in Slatina, 1826 in Craiov'a si apoi in urm'a prescrieriloru Regulamentulu organicu in a. 1832 scóle primare micste aprópe in tóte capitalele districtelor. In acestu timpu se distinge mai alesu Petru Poenariu, barbatulu, carele dupa ce se pregatí pe la universitatile de prin Austri'a, Franci'a si Angli'a — sub domni'a lui Alexandru Ghic'a — a lucratu cu trupu cu sufletu la oper'a cea mare a infintiarei scóleloru satesci (a. 1838), la care au trebuitu sè se aplice de invetiatori dintru inceputu unii paraclisieri pregatiti anume pentru acésta profesiune prin profesorii scóleloru domnesi din capitalele districtelor; ér' pentru cladirea localurilor de lipsa staruí mai multu Eliade, in calitate de „inspectoru generalu alu scóleloru.“ Totu in tempulu acest'a (intre anii 1836—1838) cade si infintiarea seminarielor din Curtea de Argesiu, Rîmniculu, Vâlcei si Buzeu. Cátu si cumu inaintase scól'a nationala in Munteni'a pâna la 1848 (cându i se intrerupsè pentru câtva timpu mersulu celu regulatu), se póte vedea din impregiurarea, că guvernulu de teróre, ce urmase dupa revolutiunea din 1848 a persecutatu si datu sub judecata pe Poenariu acúsându-lu de revolutionariu, pentrucá invetiatorii dela 1783 de scoli satesci luasera parte la mişcarea natio-

nala.¹⁾ Frumosu testimoniu pentru activitatea pedagogica a lui Petru Poenaru!!

Mai in acel'asi tempu in care aparù George Lazaru in Bucuresci, si cându se deschise preparandi'a romana in Aradu, se ivesce si in Moldov'a unu lucéferu nu mai puçinu luminatoriu. Este George Asachi, carele nascutu totu in Moldov'a la Hertia in 1788, in etate de 17 ani obtienù la universitatea din Liov'a diploma de doctoru in filosofie si dupa aceste luandu cursuri de diverse sciintie prin Vien'a (1805—1809) si Rom'a (1809—1812) in 1813 se reintörse ni patria, unde proiectà si reusí a se infintia (1814) prim'a scóla de inginerie in Iasi, unde si fù denumitu de profesoru si cá atare prelucrà elu àntàiasidata in limb'a romana unu cursu completu de matematica. In anulu 1820 vofindu mitropolitulu Veniaminu a reorganisá seminariulu dela Socola, trimite pe G. Asachi in Transilvani'a, de unde duce 4 dintre Romanii cei mai invetiati de profesori, anume pe Dr. Vasilie Popu, Ioanu Costea, Ioanu Manfi, si Vasilie Fabianu séu Bobu, si cari 'si incepù cursulu loru in tómn'a acelui'asi anu. Dar' revolutiunea din anulu urmatoriu si pusè capetu acestei salutare organisare.²⁾

Dupa revolutiunea din 1821 petrecându Asachi a dóu'a óra 5 ani in Vien'a si intorsu din nou acasa staruí impreuna cu vredniculu mitropolitu Veniaminu a se deschide scól'a primara numita („scól'a Vasiliana“) in manastirea dela Trei Ierarchi (1828) mai târdítoru si collegiulu. Intru ace'a punendu-se in pracsă regulamentul organicu si aci cá sí in Munteni'a, in 1832 se straformà scól'a dela „Trei Ierarchi“ in scóla normala (preparandiala) numita „Vasilie Lupulu“ si se infintiara totodata' inca siese scóle primare in principalele orasie ale tieiei, ér' in 1834 se deschide totu in Iasi o scóla publica centrala pentru crescerea feteloru si in anulu urmatoriu (1835) academi'a mihailéna séu liceulu de astadi,³⁾ care se intregi mereu si se sporí cu catedre

¹⁾ G. Sionu in „Scól'a romana“ si George Lazaru pag. 53 —

²⁾ „Memoriu“ de Xenopolu pag 27—28. — ³⁾ Chiaru in a. c. implinindu-se 50 de ani dela intemeierea invetiamentului superioru in Moldov'a s'a serbatu intr'unu modu deosebitu aniversare acést'a

pentru toate sciintiele, pâna in anulu 1846, cându din anumite impregiurari se desfiintia cursulu superioru alu invetiamentului nationalu, ce fusese intemeiatu cu 12 ani mai nainte — fiindu limb'a romana inlocuita cu cea francesa la propunere. Starea instructiunei aci in Moldov'a in a. 1840 este urmatórea: I. scolii ncepatóre in capitala si la tiênuturi; II. Colegiu in Iasi; Academi'a cu 3 facultati: filosofie, legi si teologie (care se invetiá in seminariulu Veniaminu). Apoi pentru cunoscintiele speçiale: 1. Scólele ingineriei civile (alipita de academie); 2 scól'a de zugravitura; 3) scól'a de fete; 4. institutul de arte si meserii.¹⁾

Dupa pacificarea tierii sub domni'a lui Grigorie Ghic'a 'si reincepura scólele functiunea si anume mai ántâiu Academi'a, pentru care Asachi duce de aci dela noi profesori pe A. Treb. Laurianu, ér' acest'a succesive pe S. Barnutiu, Stefanu Miclea, Ioanu Popu si Stefanu Emilianu. Totu atunci se reorganiséza si scolile primarie de prin orasie, si apoi mai târdiu si pe incetu cele satesci mai alesu dela anulu 1859 incóce. In anulu 1860 se organiséza universitatea din Iasi. Intra ace'a unificându-se administratiunea ambeloru tieri pe la anulu 1861 se unificà si organisatiunea scóleloru. Meritul celu mai insemnatu pentru promovarea invetiamentului ruralu din tempulu acesta compete fara indoéla lui Ioanu Maiorescu, distinsului si invetiaturu directoru alu eforiei scóleloru, carele inca in anulu precedentu proieptá pentru pregatirea invetiaturiloru rurali patru scóle normale in Munteni'a. Maiorescu starui a se redicá onorariulu invetiaturiloru dela 300 la 600 lei anualu, a se numi inspectoru pentru fie-care judetiu si câte unu subinspectoru pentru fie-care plasa, spre a supraveghiá pe invetiaturi a-si impliní cu sântienie si scrupulositate datorile loru. Si mai tare se consolidà edificiulu invetiamentului prin legea cea nóua organica a instructiunei promulgata la anulu 1865, carea e si astadi in vigóre si prin

a 50-lea, cu care ocasiune d. A. D. Xenopolu, a scrisu „Memoriulu desu citatu si aci. Acestu memoriu 'lu recomându tuturor cari vreau se cunósca deameruntulu desvoltarea invetiamentului in Moldov'a. 1) „Memoriu“ pag. 68, 79.

careea s'a pusu bas'a organisatiunei presente asia, incâtu astadi mai in fie-care comuna rurala este scóla primara rurala, in fie-care comuna urbana câte mai multe scoli primare urbane; in orasiile mai mari gimnasii si licee; apoi scoli normali superióre si inferióre, si pre lânga fiecare metropolie câte unu seminariu, precum si mai multe scoli speçiale — precum voiu aretá mai josu. In Dobrogi'a — inca inainte de a se incorporá Romaniei, incepura a se infiintiá scoli prin locurile cele mai insemnate mai alesu la staruinti'a profesorului Nicolae Balasiescu, care luase sarcin'a pe la anulu 1870 a instituí gratuitu, numai cá se atraga pe parintii romani la scól'a romanésca: ér' astadi guvernulu romanu 'si dà tóta silinti'a a redicá scoli si acolo pe totu loculu. In Macedoni'a incepù propagand'a scólei romane cu multu zelu, abnegatiune si suferintia prédemuulu de lauda Apostolulu Margaritu.

Si acum'a dupa ce amu urmaritu desvoltarea cestiunei ce ne preocupa, la fratii nostrii de dincolo de munti pâna in dilele nóstre se ne intórcemu, Ve rogu, pentru de a face o ochire scurta preste desfasurarea invetiamentului la noi acasa in tempulu mai nou. Indata dupa pacificarea tieriei sub guvernulu lui Wohlgemuth (1849, 1850) se deschide in Naseudu si Orlatu câte unu cursu pedagogicu romanu de câte 6 luni menite pentru de-a pregati invetiatori satesci pentru intregu Ardélulu. In ambe locurile partecipara preste 200 de insi. Dintre candidatii dela Naseudu se trimetu la mijlocirea cavalerului de Heufler consiliariu din ministeriulu de culte din Vien'a (carele visitá Naseudulu) siese tineri romani pe spelele statului la cursulu pedagogicu superioru in Vien'a (dintre cari astadi numai trei mai profeséza: Vasilie Dumbrava in Gherl'a, Ioanu Busiti'a in Sáros-patak si Demetriu Cioflecu in Brasiovu, ér' intre anii 1853—1859 mergu alti 6 tineri — totu granitieri si totu pe spelele statului la cursulu pedagogicu din Prag'a. Acesti tineri reintorcându-se in patria si aplicându-se prin scolile mai alesu granitiaresci si erariale, introdusera si la noi principiile pedagogice moderne de prin scolile germane. Apoi si institutele culturale atátu cele mai mari câtu si scolile

primarie urbane si rurale se inmultîra într'unu numeru considerabilu. Anume: Gimnasiulu superioru dela Brasiovu, carele se deschise in tómn'a anului 1850—51 si se intregi dupa devingerea mai multoru greutatii abia dupa 14 ani (in 1865—66). Totu acolo se infintia la a. 1869 si o scóla reala. — Preparandile romane din Naseudu si Sigetulu Marmatiei dintru anii 1859—1868, si mai cu séma cea dela Naseudu (sub conducerea zelosului profesoru d. Vasile Petri, ne detera unu contingentu insemnatu de invetiatori pâna la infintiarea preparandiiloru pre lînga scaunele metropolitane si episcopesci dela Blasiu, Sibiiu, Aradu, Gherl'a, Oradea si Caransebesiu. Gimnasiulu superioru dela Sucév'a (1860) scól'a normala si cea reala dela Cernauti (1860—62), gimnasiulu superioru dela Naseudu (radicatu in 1863) si celu inferioru dela Bradu incepura si continuara cu bunu succesu oper'a binefacatóre a culturai poporului romanu. Mai pre urma legea de instructiune din a. 1868 regulandu in modu insemnatu invetiamentulu intregu in Ungari'a si in anulu urmatoriu (1869) in Austri'a, se radicara scoli romane atátu la noi in Ungari'a câtu si in Bucovin'a, unde se redesteptá printre Romani sêmtiulu iubirei limbei si culturai nationali (Arone Pumnulu) prin tóte comunele, in cele mai mari de câte 3—6 clase provediëndu-se cu invetiatori calificati in intielesulu legiloru esistinte. Asemene se infintiara si unele scoli mai insemnate pentru crescerea fetitiloru, precum la Sibiiu, Brasiovu, Cernautiu, Naseudu si Blasiu; ér' adi-mâne vomu fi norociti si cu o scóla superióra de fetitie prin scump'a nóstra Associatiune.

Vrëndu a pune inaintea D.-vóstra, prea ou. Domni, unu resumatu generale alu deosebiteloru scóle romanesci din dílele nóstre, vomu avè numerii urmatori:

1. In Ungari'a — dupa statistic'a dlui ministru de culte si instructiune din anulu 1883 din 17,040 scoli au fostu scoli romane 17⁰/₀, adeca cáu 2,727.

2. In Romani'a dupa statistic'a dlui ministru de culte din acel'asi anu scol. (1883) 3054.¹⁾

1) Aceste 3054 scoli se repartiescu in modulu urmatoriu: 1. Scoli primarie rurale de ambele secse 2470; 2. scoli primare ur-

3. In Bucovin'a in acel'asiu anu s'au propusu in limb'a romana preste totu in 103.¹⁾)

Acuma dându la olalta scolile din aceste trei tieri locuite de Romani, avemu 5884 de scoli. Invetiatorii acestoru scoli se pregatescu la deosebite institute dupa categori'a scoliloru la care-su aplicati, precum profesorii de universitate, cei dela licee, gimnasii, scoli reale si normale, pre la universitatile straine (cei din Romani'a si Bucovin'a si la universitatile din Bucuresci, Iasi si Cernauti); ér' pentru invetiatorii dela scolile primarie urbane si satesci avemu institutele pedagogice (normale) la noi 7 si in Romani'a 8.

Nu potu a incheiá, Domniloru, acésta excursiune, de si amu adusu firulu ei pâna in dîlele nóstre, fâra de nu a amentí si alti factori ai culturai nóstre nationali, carea este resultatórea educatiunei si a instructiunei, va se dîca a pedagogiei la ori-care poporu. Acesti factori suntu, Domnii mei, deosebitele reuniuni séu asociatiuni de cultura. Atari asociatiuni avemu:

1. Academi'a romana pentru cultur'a limbey si studiulu istoriei nationale.

2. Societatea pentru invetiatur'a poporului romanu infiintata (in Bucuresci in 1866) pentru de a propagá pe o scara mai intinsa invetiatur'a poporului romanu.

3. Ateneulu romanu, carele prin discursurile si lectiunile sale publice contribue multu la latírea culturai romanesci.

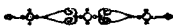
4. Societatea macedo-romana pentru instituirea de scoli romane la fratii nostri din Macedoni'a.

bane de baieti 148; — de fete: 125: 3. Licee 7; 4. gimnasii 18; 5. seminarie 9; 6. scoli normale primare 8; 7. scoli comerciale 5; 8. scoli secundare si profesionale de fete 15; 9. diferite scoli speciale 31; 10 diferite scoli private 216. 11. universitati 2. — ¹⁾ In Bucovin'a a fostu in anulu 1883 numerulu scoliloru 211. Din acestea au fostu 1. cu limb'a de propunere curatu romana 53; 2. cu limb'a romana si germana 14; 3. cu limb'a romana si ruténa 12; 4. cu limb'a ruténa si romana 2; 5. cu limb'a romana, ruténa si germana 7; 6. cu limb'a romana, ruténa, polóna si germana 15.

5. Associatiunile pentru cultur'a si literatur'a poporului romanu din Banatu, Bucovin'a precumu si acést'a a nós-tra, care lucra cu atât'a zelu la ajungerea maretului scopu acumu de 25 de ani.

6. Totu acestu scopu, 'lu urmarescu si diversele reuniuni invetiatoresci in tóte coltiurile patriei. Ba pâna si nobilile nóstre mame, surori si fice — inca n'au remasu in dereptulu nostru, ci si densele mai alesu in tempulu mai nou s'au insoçitu in reuniuni pentru cultur'a limbei si moravuriloru strabune asia, încâtu „dupa multe siovairi si unu cursu prapastiosu cultur'a romana 'si croise si apucà pe o alvia statornica in pamêntulu stramosiescu.“ Éta Domniloru o schitia de si debilu marcata a culturai nóstre, „care e puterea cea mai tare pre pamentu si fortarétiá nóua a unitatii nóstre nationale,“ carea déca micu cu mare ne vomu nisuí — intre marginile legiloru patriei a o intregi amesuratu fortieloru puse de Domnedieu in sinulu poporului romanu, dupa esemplulu compatriotiloru nostri putemu fi incredintiati, — cà dupa cum dice celebrulu Leibnitz — vomu reformá némulu nostru! — Fie! Fie!

V. Gr. Borgovanu,
prof. preparandialu.



Ve parasescu

Ve parasescu pre vecie placeri seci si-amagitórie
Fara doru me departezu;
Si mergu in singuratate, printre stânci farmecatórie
Singuru se me lamentezu.

Numai paserea pribéga va cannósce a mea dorere,
Numai riulu cristalinu,
Loru le-oiu spune-a mea viétia, le voiu cere mangaiere
Suferinti'a se-mi alinu.

Plânsulu mieu cu echulu stâncei voru legá o amicia
Reciprocu s'oru consolá;
De-oiu mori atuncia stânc'a va sci si mormentu se-mi fia,
Suveniru-mi va pastrá.

Voiu trai pre stânci betrâne, unde paserea voioasă
Si parculu lucitoriu,
Susu la ceriu placutu inaltia murmurarea loru doiósa
Catra sântulu Creatoriu.

Stânc'a, paserea si rîulu voru cunósce-a mea dorere
Si acel'a cui me'nchinu
Loru le-oiu spne a-mea viétia le voiu cere mangaiere
Suferinti'a se-mi alinu.

V. B. Muntenescu.



D I V E R S E.

„Meseriasiul Român“ este titlulu unei fôie pentru inventiatura si petretere, alcatuita pentru meseriasi si toti iubitorii de meserii, care a inceputa a esî in Brasiova su redactiunea dlui *B. Baiulescu*. Ese in 1-a si 15-a dí a lunei si costa pe anu numai 1 fl 20 cr. Nrulu I. este bogatu in lectura varie — aducându pe lânga articlii de interesu pentru meseriasi si alti articlii de inventiatura si petrecere pentru intregu publiculu de tóte stările si conditiunile. — O recomandam sprighinirei calduróse a publiculu romanu, dar' mai alesu meseriasiloru si corporatiuniloru de totu soiulu. A se adresá la Redactiune in Brasiova.

„Manualu de stuparitu“ va esî in dílele acestea dela dlu Joanu Costinu preotu. Acestu manualu cupriade: Partea I. Conditiunile stuparitului. Partea II. Stuparitul cu coşnitie simple. Partea III. Coşnitiele artificióse séu maestrite. Intregu opulu va stá din circa 9 côle tiparite formatu octavu; in tecstu voru fi 30—33 figuri séu gravuri. Se va tiparî pre papiru finu si bunu. Unu esemplariu va costá 60 cr. v. a., éra pentru strainatate 1 leu 50 bani. Dni colectanti dela 10 esempliare voru primi unulu gratisu. A se adresá la d.-lu *J. Costinu* preotu in Baia-mare—Nagy-Bánya.

Lips'a de multu sêmtîta a unui ast'felu de manualu justifica pe deplinu edarea acestui opu; si noi credemu cá e de ajunsu a anuncia esîrea lui, pentru de-alu prenumerá toti ace'a cari au câtu de puçinica voia la puçinu costatóri'a si multu producatóri'a stuparia.